

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри, д.е.н.,
доцент

_____ Ірина ТОПАЛОВА

«__» _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
Освітньої програми «Облік і оподаткування»
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

ОБЛІК І АУДИТ ПОДАТКІВ ТА АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ФГ «ВОЛ» ТУЛЬЧИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Науковий керівник: к.е.н., доцент

_____ Андрій НАЙДА

Рецензент: д.е.н., професор

_____ Наталя ДОБРЯНСЬКА

Виконав здобувач заочної форми навчання

Віталій ЛИПКО

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей і текстів інших авторів має посилання
на відповідне джерело.*

_____ Віталій ЛИПКО

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ та АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ І АНАЛІЗУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ	7
1.1. Сутність податків та податкового навантаження	7
1.2. Науково-теоретичні основи обліку та аудиту розрахунків за податками.....	14
1.3. Науково-методичні основи аналізу податкового навантаження	23
РОЗДІЛ 2. СТАН ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ ТА АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФГ «ВОЛ» ТУЛЬЧИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	30
2.1. Аналіз господарської діяльності господарства	30
2.2. Первинний та зведений облік розрахунків за податками	40
2.3. Аналіз рівня податкового навантаження на господарство	48
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ФГ «ВОЛ».....	56
3.1. Удосконалення обліку розрахунків за податками	56
3.2. Впровадження внутрішнього аудиту у господарстві	62
3.3. Напрями зниження податкового навантаження	68
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах трансформації економіки України, посилення фіскальної ролі податків та постійних змін податкового законодавства особливої актуальності набувають питання організації бухгалтерського обліку і аудиту податкових розрахунків, а також аналізу податкового навантаження суб'єктів господарювання. Податки є одним із ключових інструментів державного регулювання економіки та водночас суттєвим чинником, що впливає на фінансові результати діяльності підприємств, їх платоспроможність і конкурентоспроможність.

Для сільськогосподарських підприємств, зокрема фермерських господарств, проблематика обліку та аудиту податків має свою специфіку, зумовлену сезонним характером виробництва, залежністю результатів діяльності від природно-кліматичних умов, а також застосуванням спеціальних режимів оподаткування. У цьому контексті особливе значення має єдиний податок четвертої групи, який істотно впливає на структуру податкових платежів і формування податкового навантаження аграрних товаровиробників.

Проблеми методології, науково-теоретичного та практичного обґрунтування питань, пов'язаних з обліком, аудитом податків та аналізом податкового навантаження знайшли відображення у працях багатьох вчених: В.А. Анікіна, О.М. Бірмана, Ф.Ф. Бутинця, Ж. В. Гарбар, Г. В. Даценко, В.М. Івахненко, Д.В. Лисенка, А. Маршала, Н. І. Редіна, Дж. С. Міля, А. Сміта, С. Фішера, Й. Шумпетера та ін.

Проте питання обліку, аудиту податків та аналізу податкового навантаження у сільськогосподарських підприємствах залишаються актуальними.

Отже, необхідність забезпечення достовірного, своєчасного та повного відображення податкових зобов'язань у системі бухгалтерського обліку, підвищення ефективності внутрішнього контролю та аудиту податкових розрахунків, а також обґрунтованого аналізу податкового навантаження з

метою прийняття управлінських рішень обумовили вибір теми, мету та визначили цільову спрямованість кваліфікаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу написано відповідно до затвердженого плану науково-дослідних робіт кафедри обліку і оподаткування «Перспективи розвитку обліку, контролю і оподаткування в умовах трансформації економічних процесів» (номер державної реєстрації 0121U110384).

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку, аудиту податків та напрямів зниження податкового навантаження у сільськогосподарському підприємстві.

Реалізація вищезазначеної мети зумовила необхідність постановки та вирішення таких завдань:

- дослідити сутність економічної категорії «податки» та «податкове навантаження»;
- проаналізувати наукові основи обліку та аудиту податків;
- дослідити методичні основи аналізу податкового навантаження;
- проаналізувати природно-економічну характеристику господарства;
- розглянути організацію первинного, аналітичного та синтетичного обліку податків;
- провести аналіз податків та податкового навантаження;
- розробити пропозиції з впровадження аудиту, удосконалення обліку податків та напрямів зниження податкового навантаження;

Об'єктом дослідження є процес обліку, аудиту податків та аналіз податкового навантаження.

Предметом дослідження є сукупність науково-теоретичних та практичних аспектів з обліку, аудиту податків та аналізу податкового навантаження.

Інформаційною базою при написанні кваліфікаційної роботи є законодавчі та інші нормативно-правові акти України щодо регулювання обліку оборотних активів, матеріали науково-практичних конференцій,

періодичних видань, монографій та навчальних посібників щодо особливостей та методології бухгалтерського обліку, аудиту податків та аналізу податкового навантаження, дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності досліджуваного підприємства.

Методи дослідження. У процесі роботи використовувалися такі методи дослідження: структурно-логічний аналіз (при побудові логіки та структури кваліфікаційної роботи); метод економічного аналізу (при оцінці динаміки та структури податків); різноманітні прийоми статистичних методів, зокрема порівняння при зіставленні фактичних даних за відповідні періоди; методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку податків та напрямів зниження податкового навантаження у сільськогосподарському підприємстві.

Основні положення дослідження, які складають наукову новизну кваліфікаційного дослідження, розкривають його мету та вирішують поставлені завдання, полягають у наступному:

удосконалено:

- методичні засади аналізу податкового навантаження фермерського господарства, які ґрунтуються на поєднанні абсолютних і відносних показників податкових платежів та дозволяють більш об'єктивно оцінювати вплив податків на фінансові результати діяльності.

дістали подальший розвиток

- наукові практичні підходи до зниження податкового навантаження, що базуються на поєднанні податкового планування, автоматизації обліку та внутрішнього контролю податкових розрахунків без порушення вимог чинного податкового законодавства України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у впровадженні пропозицій з удосконалення обліку податків та зниження податкового навантаження у сільськогосподарському підприємстві.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Прийнято участь в Науково-практичному форумі «Розвиток агропромислового комплексу та сільських територій під час війни» в Одеському державному аграрному університеті на тему «Зміна податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства в умовах військового стану в Україні».

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 1 тезу доповіді. Загальний обсяг публікацій – 0,15 ум. друк. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Зміст роботи представлений на 89 сторінках комп'ютерного тексту. Кваліфікаційна робота містить 20 таблиць, 8 рисунків, 7 додатків. Список використаних джерел налічує 74 найменувань, представлених на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ І АНАЛІЗУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ

1.1. Сутність податків та податкового навантаження

В умовах трансформації національної економіки, посилення фіскального навантаження та нестабільності податкового законодавства зростає роль податків як основного інструменту формування доходів бюджету та регулювання фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Податки істотно впливають на фінансові результати підприємств, їх платоспроможність, інвестиційну активність і рівень податкових ризиків, що зумовлює необхідність ґрунтовного дослідження їх економічної сутності.

Податки є складною та багатогранною фінансово-економічною категорією, яка суттєво впливає на функціонування всіх економічних процесів і явищ. Вони виступають обов'язковою складовою економічної системи будь-якої держави незалежно від обраної моделі економічного розвитку. Відсутність податкових надходжень унеможливорює ефективне функціонування фінансової системи, позбавляє державу ресурсної бази та фактично робить виконання нею своїх функцій неможливим.

За своєю економіко-правовою природою податки є обов'язковими та індивідуально безвідплатними платежами, які сплачуються фізичними та юридичними особами на користь держави. Їх справляння здійснюється у визначених законодавством розмірах, у встановлені строки та спрямовується до бюджетів різних рівнів або державних цільових фондів. Історично поява податків пов'язана з формуванням державності та соціальною диференціацією суспільства. Так, К. Маркс і Ф. Енгельс трактували податки

як внески громадян, необхідні для утримання публічної влади, що відображає їх роль у забезпеченні функціонування державного апарату [1].

У сучасній економічній літературі сутність податків розкривається через різні підходи та визначення. Зокрема, у тлумачних словниках податок визначається як обов'язковий грошовий платіж або збір, що справляється органами державної влади з фізичних і юридичних осіб у законодавчо встановленому порядку. У таких трактуваннях акцент робиться на обов'язковому характері податків та відсутності прямої еквівалентності між сумою сплаченого податку і отриманими платником благами [1].

Подібне розуміння податків сформувалося ще в межах класичної економічної школи. Так, Д. Рікардо розглядав податки як частину продукту землі та праці, що переходить у розпорядження держави. А. Сміт, хоча й дотримувався поглядів щодо непродуктивності державних послуг, водночас вважав податок справедливою платою за послуги, які держава надає суспільству [1].

Подальший розвиток фінансової науки, зокрема теорія колективних потреб, істотно розширив трактування сутності податків. Представники цього напрямку, зокрема Ф. Нітті, визначали податок як частину національного багатства, яку громадяни передають державі та органам місцевого самоврядування для задоволення спільних потреб суспільства. Ці ідеї були підтримані низкою науковців і стали основою сучасного розуміння податків як інструменту фінансування суспільних благ.

А. Сміт у своїй фундаментальній праці наголошував на об'єктивній необхідності податків, пов'язуючи їх існування з потребами розвитку суспільства [1].

Окремі дослідники трактують податок як своєрідну плату за виконання державою своїх функцій. Так, Соколовська А.М. визначає податок як специфічну ціну, що сплачується за послуги держави в умовах її монопольного становища [1]. Подібною точки зору дотримуються й західні економісти К. Р. Макконелл та С. Л. Брю, які характеризують податок як

примусове вилучення грошових коштів або ресурсів на користь уряду без безпосереднього отримання еквівалентних товарів чи послуг, за умови, що така сплата не має карального характеру [1].

Узагальнюючи різні наукові підходи, доцільно погодитися з визначенням, яке використовується у практиці податкових органів, відповідно до якого податки є обов'язковими платежами, що вилучаються державою з доходів фізичних і юридичних осіб для фінансування витрат, передбачених законодавством. Водночас податки виступають інструментом перерозподілу доходів з метою забезпечення соціальної справедливості, економічного розвитку та підвищення добробуту суспільства шляхом ефективного використання централізованих фінансових ресурсів.

У науковій економічній літературі відсутній єдиний підхід до визначення сутності податків, що зумовлено багатогранністю їх ролі у фінансовій системі держави та економіці в цілому. Податки досліджуються з позицій економічного, фінансового, правового та обліково-аналітичного підходів, кожен з яких акцентує увагу на окремих аспектах даної категорії.

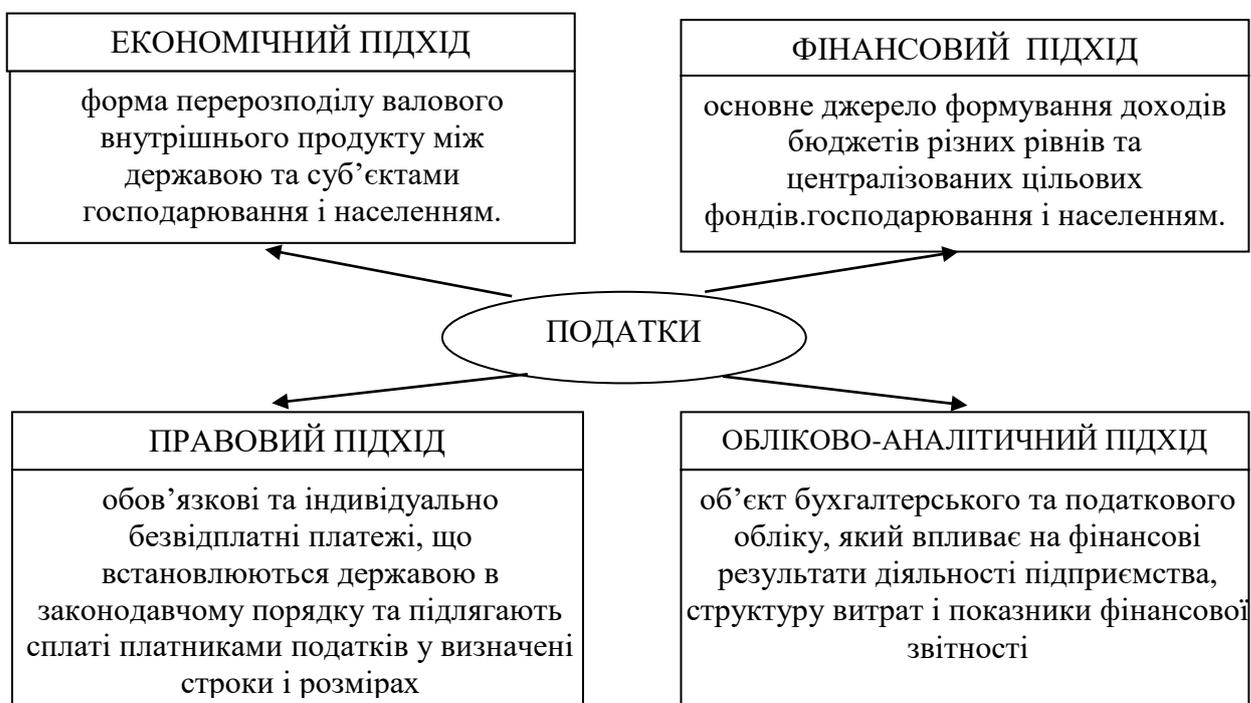

Рис. 1.1. Сутність «податків» з різних наукових підходів

Джерело: узагальнено автором

З економічного підходу податки розглядаються як форма перерозподілу валового внутрішнього продукту між державою та суб'єктами господарювання і населенням. У цьому контексті вони виступають інструментом вилучення частини створеної вартості з метою фінансування загальнодержавних потреб та забезпечення суспільних благ. Економічний підхід підкреслює вплив податків на рівень ділової активності, інвестиційні процеси та структуру доходів учасників економічних відносин.

З фінансового підходу податки визначаються як основне джерело формування доходів бюджетів різних рівнів та централізованих цільових фондів. У межах цього підходу податки розглядаються як ключовий інструмент забезпечення фінансової спроможності держави, реалізації її соціальних і економічних функцій, а також стабільності бюджетної системи. Фінансовий підхід акцентує увагу на ролі податків у формуванні та використанні публічних фінансових ресурсів.

Правовий підхід трактує податки як обов'язкові, безумовні та індивідуально безвідплатні платежі, що встановлюються державою в законодавчому порядку та підлягають сплаті платниками податків у визначені строки і розмірах. У цьому аспекті ключовим є нормативне регулювання податкових відносин, визначення об'єктів і бази оподаткування, прав і обов'язків платників податків, а також відповідальності за порушення податкового законодавства.

З позиції обліково-аналітичного підходу податки розглядаються як об'єкт бухгалтерського та податкового обліку, який впливає на фінансові результати діяльності підприємства, структуру витрат і показники фінансової звітності. У цьому контексті сутність податків проявляється через процеси нарахування податкових зобов'язань, їх відображення в обліку, контролю та аналізу податкових платежів.

Сутність податків тісно пов'язана з їх функціями, які відображають основні напрями впливу оподаткування на економіку та фінансову систему держави (табл.1.1).

Функції податків та їх характеристика

Функція податків	Характеристика
фіскальна	забезпечує отримання та акумулювання податкових платежів та тим самим формування основної дохідної частини бюджету з метою забезпечення виконання державою соціально-економічних завдань.
регулююча	виступає стимулюючим чи дестимулюючим фактором у впровадженні різних видів податків, змінюючи базу оподаткування чи податкові ставки, податкові пільги для певних суб'єктів податкових відносин та певних форм економічної діяльності, регіонів.
контрольна	забезпечує контроль здійснення фінансово-господарської діяльності організацій і громадян за допомогою податків та допомагає оцінити ефективність податкової системи держави.
розподільча	забезпечує розподіл отриманих до бюджету платежів між галузями та регіонами.
соціальна	тісно пов'язана з фіскальною функцією і проявляється в тому, що частина податків, згідно з розробленими та затвердженими програмами соціального розвитку, направляється у вигляді соціальної допомоги в регіони.

Джерело: побудовано на основі [Нездоймига]

Особливої актуальності набуває проблема податкового навантаження, оскільки його рівень визначає баланс між фіскальними інтересами держави та можливостями платників податків. Надмірний податковий тиск може призводити до зниження ефективності діяльності підприємств і зростання тіньової економіки, тоді як недостатній — обмежує фінансові можливості держави щодо виконання соціально-економічних функцій.

Починаючи від класиків політичної економіки і дотепер податкове навантаження активно вивчається з метою формулювання його оптимального рівня, розроблення ефективної фіскальної політики, забезпечення податкової безпеки. Проте, незважаючи на чисельні дослідження, серед науковців і досі немає єдності щодо розуміння цього поняття. Частина авторів акцентують увагу на його кількісній характеристиці, інші – дають його якісну характеристику, розкриваючи його сутність (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Підходи до визначення поняття «податкове навантаження»

Підхід	Автор	Визначення
Кількісна характеристика поняття «податкове навантаження»		
Загальна сума коштів, сплачених на користь держави	Колісніченко П.	частина підприємницького доходу, яка безповоротно вилучається державою через систему податків і зборів [35].
	Петті У.	загальна сума коштів, яку необхідно мобілізувати до державної казни у вигляді податків [3]
	Фінансово-кредитний економічний словник	узагальнена характеристика податкової системи країни, вказуючи на вплив податків на окремого платника або народне господарство в цілому, а також на кількісну оцінку такого впливу [20]
	Баранова В.Г., Дубовик О.Е.	узагальнюючий показник, що характеризує частину прибутку фізичних та юридичних осіб, яка перерозподіляється через державний бюджет [20].
Показник, що характеризує роль податків у житті суспільства	Годованець О.В., Маршалок Т.Я.	узагальнюючий показник, що характеризує роль податків у житті суспільства і держави; величина, що характеризує частку податкових відрахувань у загальному обсязі виробництва і доходів ... що визначається як відношення податкових зборів до сукупного національного доходу [20].
	Іванов С.А.	узагальнюючий показник, що характеризує роль податків у житті суспільства і визначається як відношення загальної суми податкових зборів до сукупного національного продукту [20].
Якісна характеристика поняття «податкове навантаження»		
Характеристика податкової системи та ефективності її функціонування	Кушнірчук Ю.	фіскальний показник, що характеризує сукупний вплив податків на економіку країни загалом чи на окремих суб'єктів господарювання, тобто фактично є показником ефективності бюджетно-податкової політики [45].
	Левченко Н.	показник ефективності податкової політики, який впливає на наповнення державних доходів, рівень податкових надходжень у структурі ВВП і відповідно частку ВВП на душу населення [46].
	Берч Н.Я.	показник ефективності рівня втручання держави через податки в діяльність платників [45].
Показник, що характеризує вплив податків на економіку	Новіков М.	міра впливу податкових платежів на фінансовий стан підприємства [63].
	Соколовська А.	ефекти впливу податків на економіку в цілому та на окремих її платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання [98].
	Буряк П.Ю., Кулинич Х.В.	фіскальний показник, що характеризує вплив податків на соціально-економічний розвиток держави чи окремих суб'єктів господарювання у результаті взаємодії податкової системи та держави [98].

Джерело: побудовано на основі [Нездоймига]

Так, серед прихильників кількісного підходу до розуміння податкового навантаження можна виокремити ще два підходи: розуміння податкового навантаження як загальної суми коштів, сплачених на користь держави (У. Петті, П.Т. Колісниченко, В.Г. Баранова, О.Е. Дубовик), та як показника, що характеризує роль податків у житті суспільства (А.В. Бризгалін, Д.Г. Черник, С.А. Іванов). Безумовно, розмір податкового навантаження має велике значення для розвитку економіки, проте податки здійснюють не лише кількісний вплив, а й якісно впливають на економічний розвиток.

Думки прихильників якісного підходу можна також згрупувати у дві підгрупи: розуміння податкового навантаження як характеристики податкової системи (О.В. Годованець, Н.М. Левченко, Н.Я. Берч, Ю.М. Кушнірчук) та як показника, що характеризує вплив податків на економіку (П.Ю. Буряк, Х.В. Кулинич, А.М. Соколовська, М.А. Новіков, М.Н. Крейніна).

Таким чином, податкове навантаження має величезне значення для економіки і полягає у тому, що:

- цей показник використовується при порівнянні з відповідним показником інших країн, за результатами якого приймається рішення про проведення певних реформ в оподаткуванні;

- кількісна оцінка податкового навантаження активно використовується державою в розробці відповідної політики. При введенні нових податків, зміні їх ставок, внесення змін до податкові пільги держава проводить постійний моніторинг результатів, вносить зміни, у разі виникнення негативного впливу на економіку уряд повинен відреагувати відповідним чином;

- цей показник може бути використаний як індикатор поведінки суб'єктів господарювання. Саме від його величини залежить здатність підприємства розширювати своє виробництво або вкладати інвестиції;

- на загальнодержавному рівні податкове навантаження використовується для соціальної політики держави. Саме орієнтуючись на

його значення, держава рівномірно може розподілити його між різними соціальними групами.

Таким чином, аналіз наукових підходів до сутності податків та податкового навантаження показує їх багатогранний характер та взаємозв'язок із економічними, фінансовими, правовими і обліково-аналітичними процесами. Податки виступають не лише джерелом формування доходів державного бюджету, але й інструментом регулювання економічної активності, перерозподілу доходів, стимулювання інвестиційної та соціальної політики. Тоді як податкове навантаження є важливим показником ефективності податкової системи, який характеризує рівень впливу податків на економіку та діяльність окремих суб'єктів господарювання. Його оцінка дозволяє визначити баланс між фіскальними потребами держави та можливостями платників податків, оптимізувати податкову політику та забезпечити соціально-економічну стабільність.

1.2. Науково-теоретичні основи обліку та аудиту розрахунків за податками

Облік та аудит розрахунків за податками є невід'ємною складовою системи управління фінансами підприємства та забезпечення податкової дисципліни. Вони виконують одночасно функції контролю, аналізу та планування податкових зобов'язань, що забезпечує ефективність використання фінансових ресурсів і мінімізацію податкових ризиків.

З наукової точки зору, облік розрахунків за податками визначається як система документально оформленого, кількісного та якісного відображення податкових зобов'язань, авансових платежів, податкових пільг і сум переплат у бухгалтерських регістрах підприємства. Об'єктом такого обліку є податки та збори, що нараховуються відповідно до діючого законодавства: податок на

додану вартість, податок на прибуток, податки на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок та інші обов'язкові платежі.

Основними нормативними актами, що регулюють питання податкового навантаження та обліку розрахунків за податками є: Конституція України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Відповідно до статті 67 Конституції України, кожен громадянин зобов'язаний сплачувати податки та збори у порядку й розмірах, визначених законом. Реєстрація підприємства як платника податків у Національній податковій адміністрації здійснюється на основі даних, зазначених у свідоцтві про реєстрацію, яке видає державний реєстратор [24].

Бюджетним кодексом України регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства, а також визначаються правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу [14].

Основні принципи податкового адміністрування визначені Податковим кодексом України, який регламентує правила визнання, обчислення та сплати податків. Крім того, завдання економічного контролю регулюються Положенням №310 про Державну фінансову інспекцію України [30], а проведення інвентаризації – Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань [31].

Важливою складовою науково-теоретичної бази обліку є класифікація податкових зобов'язань і платежів за різними критеріями: за видом податку, строками нарахування та сплати, за суб'єктами оподаткування, за джерелами формування доходів (табл. 1.3). Така систематизація дозволяє чітко визначити об'єкт обліку, розмежувати відповідальність за його ведення та контролювати виконання податкових зобов'язань.

Класифікація податкових зобов'язань і платежів

Критерій класифікації	Підгрупи	Приклади
За видом податку	Прямі	Податок на прибуток, ПДФО, ЄСВ, військовий збір, земельний податок
	Непрямі	ПДВ, акцизи, мита
За строками нарахування та сплати	Щомісячні	ПДВ, авансові внески з податку на прибуток
	Щоквартальні	Єдиний податок (IV група)
	Щорічні	Податок на прибуток за рік
За суб'єктами оподаткування	Юридичні особи	Підприємства та організації
	Фізичні особи	Підприємці, наймані працівники
	Нерезиденти	Іноземні компанії на території України
За джерелами формування доходів	Від господарської діяльності	Продаж продукції, надання послуг
	Від капіталу	Дивіденди, відсотки, роялті
	Від власності	Земля, нерухомість
	Інші доходи	Ліцензійні платежі, штрафи

Джерело: побудовано автором

Таким чином, об'єкт обліку податкових розрахунків охоплює всі види податків і зборів, що нараховуються або утримуються підприємством, а також суми платежів, що підлягають сплаті до бюджету та державних цільових фондів, що дозволяє забезпечити повноту, достовірність та контрольність податкового обліку.

При веденні бухгалтерського обліку на підприємствах особливе значення мають рахунки для звірки з бюджетом. Операції, відображені на цих рахунках, охоплюють господарські події, які змінюють структуру зобов'язань і активів підприємства, включаючи нарахування та сплату податків, митних зборів і обов'язкових платежів. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», бухгалтерський облік забезпечує користувачів повною, достовірною та об'єктивною інформацією про фінансовий стан підприємства, його капітал,

результати діяльності та рух коштів, що є основою для прийняття фінансових і оперативних рішень [22].

Методологічні засади обліку зобов'язань та їх розкриття у фінансовій звітності визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку №11 «Зобов'язання» [23]. Поняття «зобов'язання» трактується як борг, що виникає внаслідок минулих подій і призводить до майбутніх економічних виплат. Особливу увагу приділяють зобов'язанням зі сплати податків і зборів до бюджету, які зобов'язані виконувати всі підприємства з моменту реєстрації. Новостворені організації повинні стати на облік у податкових органах за місцем реєстрації протягом 20 днів після отримання свідоцтва про державну реєстрацію.

Організація обліку зобов'язань включає документування розрахунків, своєчасну реєстрацію основних даних у регістрах, а також їх точне відображення у фінансовій звітності. Негрошові податкові платежі, які підприємства здійснюють у бюджет, регулюються Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні (Інструкція №22), затвердженою постановою Ради НБУ від 21 січня 2004 року [25]. Порядок відкриття, використання та закриття рахунків для таких розрахунків визначено Директивою №492 Ради НБУ від 12 листопада 2003 року [26].

Облік активів, капіталу та зобов'язань ведеться з використанням рахунків бухгалтерського обліку й методу подвійного запису згідно з Інструкцією №291 «Про план рахунків і порядок його застосування», затвердженою Міністерством фінансів України [27]. Вона забезпечує однаковість відображення однотипних операцій, структурування даних і використання субрахунків.

Фінансова звітність формується за принципами, визначеними НП(С)БО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [28]. Вимоги до складання, реєстрації та зберігання документів бухгалтерського обліку встановлює Положення про документальне забезпечення бухгалтерського обліку [29].

Основними завданнями бухгалтерського обліку податків є своєчасне нарахування платежів, коректне використання рахунків і субрахунків, а також точне відображення даних у звітності. Наприклад, рахунок 64 «Розрахунки за податками і платежами» використовується для обліку розрахунків із бюджетом за податками, зборами та штрафами.

Аудит розрахунків з податками є невід'ємною частиною системи внутрішнього і зовнішнього контролю фінансової діяльності підприємства. Він спрямований на перевірку правильності нарахування, обліку та своєчасності сплати податкових зобов'язань, відповідності проведених операцій вимогам податкового законодавства та внутрішньої облікової політики.

Основна мета аудиту податкових розрахунків полягає у забезпеченні точності, достовірності та законності обліку податкових платежів, що дозволяє запобігати фінансовим втратам підприємства та уникати застосування штрафних санкцій з боку держави.

Об'єктом аудиту податкових розрахунків є:

- 1) нараховані податкові зобов'язання за всіма видами податків і зборів;
- 2) авансові платежі та передоплати податків;
- 3) суми податкових пільг та знижок;
- 4) дані бухгалтерського та податкового обліку, що відображають фінансові результати підприємства;
- 5) інформація про своєчасність і повноту сплати податкових платежів.

Предмет аудиту розрахунків за податками охоплює:

- відповідність нарахованих податків законодавчо встановленим ставкам і базі оподаткування;
- правильність застосування податкових пільг, ставок та режимів оподаткування;
- достовірність відображення податкових операцій у бухгалтерському обліку;

– ефективність внутрішньої системи контролю за податковими платежами.

В. М. Краєвський, О. М. Костенко, М. О. Скорик зазначають, що податковий аудит – це незалежна перевірка податкового обліку. Фактично такий аудит проводять, щоб розуміти, чи правильно нараховуються та сплачуються податки на підприємстві. Податковий аудит є важливим інструментом, який забезпечує зниження податкових витрат, дозволяє підготуватися до обов'язкової податкової перевірки державних органів, мінімізувати податкові ризики й потенційні санкції за порушення податкового законодавства, тому має істотний вплив на загальний фінансовий стан підприємства [4].

Неоднозначний підхід було використано колективом авторів під керівництвом О. А. Петрик, оскільки науковці наголошують, що аудит оподаткування, або податковий аудит, – незалежна аудиторська перевірка правильності та повноти нарахування і своєчасності сплати податків, стану їх бухгалтерського, податкового обліку, підтвердження достовірності податкової звітності та податкових аспектів фінансової бухгалтерської звітності, контроль за дотриманням податкової політики та дисципліни, а також експертиза податкових ризиків і виявлення резервів зниження податкового тиску на бізнес. Аудит оподаткування є однією з форм податкового контролю, який визначається як система заходів, що вживаються контролюючими органами (в т.ч незалежними аудиторськими фірмами) з метою контролю нарахування та сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань проведення розрахункових, касових операцій та інших видів перевірок, визначених законодавством [2, с. 10].

Аудит податкових розрахунків проводиться на основі національних стандартів аудиту, положень бухгалтерського обліку та податкового законодавства. У практиці здійснюється як внутрішній аудит, що виконується службою внутрішнього контролю підприємства, так і зовнішній аудит, який проводять незалежні аудиторські організації.

Результати проведених досліджень дозволяють наочно подати концептуальне розуміння аудиту оподаткування (рис. 1.2).

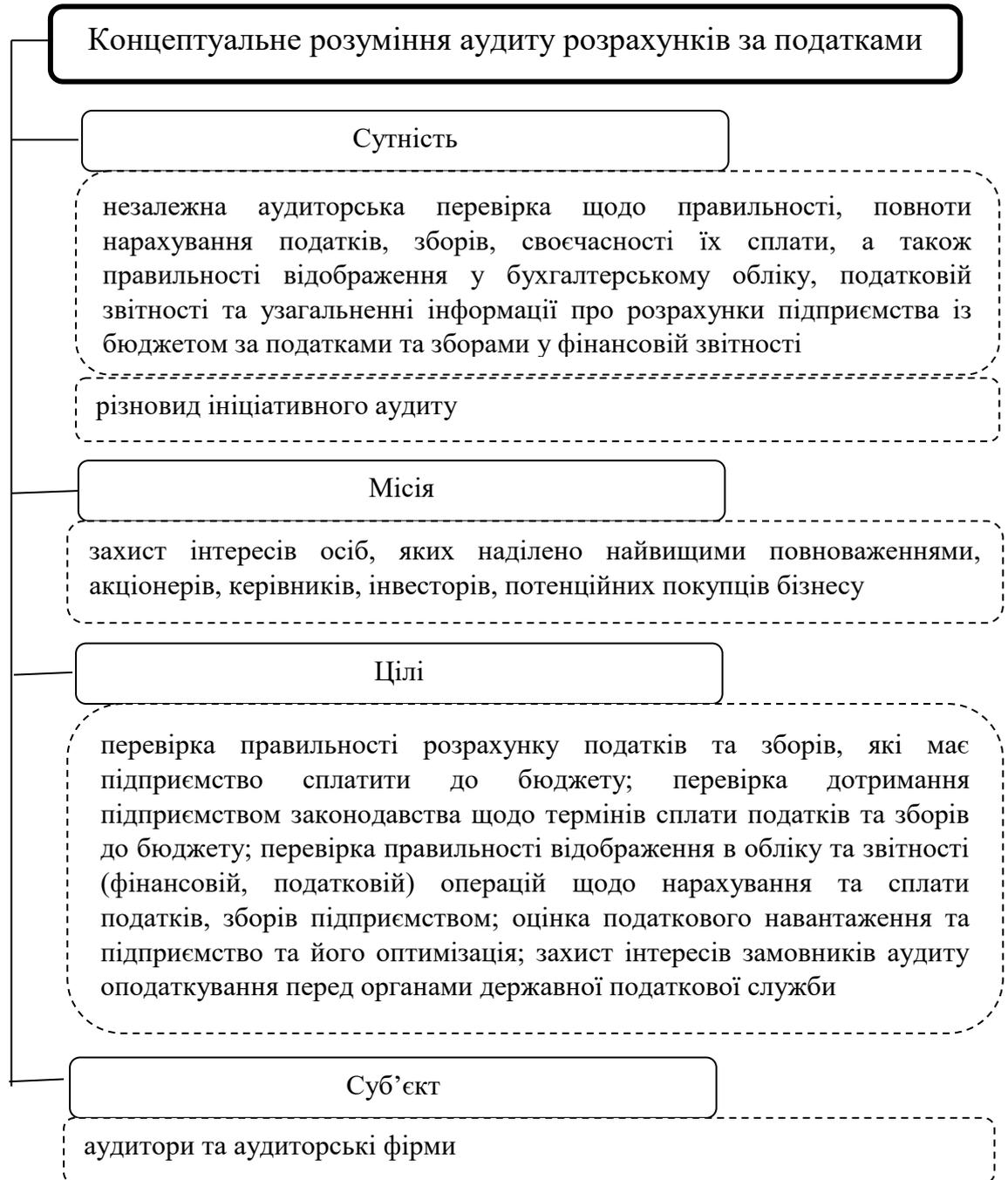

Рис. 1.2. Концептуальне розуміння аудиту розрахунків за податками

Джерело: побудовано автором

Аудит податкових розрахунків дозволяє забезпечити дотримання податкової дисципліни; мінімізувати ризики застосування штрафних санкцій;

оцінити ефективність використання податкових пільг; підвищити фінансову прозорість підприємства; створити базу для коригування податкової політики та прийняття управлінських рішень.

Незалежно від виду податків, що перевіряються та обсягу аудиторської перевірки аудитор для забезпечення якісного проведення аудиту податків й платежів повинен ретельно ознайомитись із суб'єктом перевірки та основними аспектами його діяльності.

Аудит розрахунків з бюджетом за податками і платежами проводиться за такими основними етапами та передбачає перевірку:

- правильності визначення платника податків (чи дійсно даний суб'єкт господарювання повинен сплачувати певні податки);
- наявності та якості складання первинної документації, пов'язаної з визначенням бази оподаткування певним видом податків та платежів;
- правильність визначення бази оподаткування, дати виникнення податкових зобов'язань за певним видом податків;
- повноти і своєчасності сплати окремих видів податків, платежів;
- правильність відображення інформації на рахунках обліку.

На етапі планування аудитор повинен оцінити величину загального аудиторського ризику з урахуванням вимог МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища». Складність оподаткування операцій, розбіжності в законодавстві та штрафи, які накладаються на підприємство значно збільшують аудиторський ризик. У своєму дослідженні Зінкевич А.В. виділяє наступні фактори, які зумовлюють виникнення податкових ризиків:

- людський чинник – 42%;
- відсутність збігу декларованих дій власників з фактичними – 21%;
- стратегічні помилки під час планування бізнесу – 17%;
- нечіткість і висока динаміка законодавства і судової практики – 14%;
- протиправні дії або бездіяльність представників державних контролюючих органів – 6%.

Таким чином, можемо сказати, що податковий ризик є властивим ризиком і вагомо впливає на величину аудиторського ризику. Величина аудиторських доказів, яку необхідно отримати аудитору протягом виконання незалежних процедур перевірки для зменшення ризику невиявлення напряду залежить від показників властивого ризику і ризику контролю. Планування податкового аудиту має відбуватися на основі положень МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» та із дотриманням принципів цілісності, неперервності, ефективності, оптимальності, гнучкості та контролю.

В результаті етапу планування аудитор складає план і програму. План аудиту визначає строки, обсяг та порядок проведення аудиторської перевірки. Програма ж містить повну сукупність аудиторських процедур, за допомогою яких визначається стратегія подальшого здійснення перевірки заборгованості перед бюджетом.

Програма аудиту має включати та три основні елементи: тестування господарських операцій, аналітичні процедури, тести окремих сальдо, пов'язаних з розрахунками з бюджетом за податками та платежами [6, с. 56-61].

При здійсненні аудиту розрахунків з бюджетом за податками і платежами об'єктами перевірки стають такі бухгалтерські рахунки:

- 64 «Розрахунки за податками й платежами»;
- 17 «Відстрочені податкові активи»;
- 54 «Відстрочені податкові зобов'язання»;
- 79 «Фінансові результати»;
- 98 «Податок на прибуток» [3].

Оскільки підприємство відкриває субрахунки відповідно до своїх потреб, можуть існувати відмінності у переліку рахунків, тому аудитору необхідно ознайомитись з робочим планом рахунків суб'єкта, що перевіряється, та перевірити правильність ведення обліку на відповідних рахунках.

Отже, наукові основи аудиту розрахунків з податками ґрунтуються на поєднанні загальних принципів аудиту, норм податкового законодавства та методичних підходів до перевірки правильності нарахування і сплати податкових зобов'язань. Аудит податкових розрахунків виступає важливим інструментом контролю за достовірністю податкового обліку, своєчасністю виконання податкових зобов'язань та дотриманням вимог чинного законодавства.

1.3. Науково-методичні основи аналізу податкового навантаження

Аналіз податкового навантаження є важливою складовою системи управління оподаткуванням суб'єктів господарювання та одним із ключових елементів фінансово-економічного аналізу діяльності підприємства. Його науково-методичні основи формуються на базі теорії оподаткування, фінансового аналізу, податкового менеджменту та економічної статистики. В умовах динамічних змін податкового законодавства аналіз податкового навантаження набуває особливої актуальності, оскільки дає змогу оцінити рівень податкового тиску, виявити податкові ризики та визначити напрями оптимізації податкових платежів.

Податкове навантаження є узагальнюючою характеристикою впливу системи оподаткування на фінансово-господарську діяльність підприємства та визначається через співвідношення суми сплачених податків і зборів із показниками, що характеризують результати діяльності суб'єкта господарювання (дохід, прибуток, додану вартість, фонд оплати праці тощо). У науковій літературі аналіз податкового навантаження розглядається як інструмент оцінювання ефективності податкової політики як на макро-, так і на мікрорівні.

Методологічною основою аналізу податкового навантаження є системний підхід, що передбачає комплексне дослідження структури

податкових платежів, динаміки їх змін та впливу на фінансові результати діяльності підприємства. Залежно від мети аналізу використовуються різні методи, зокрема горизонтальний і вертикальний аналіз, коефіцієнтний метод, порівняльний аналіз, а також факторний аналіз. Застосування горизонтального аналізу дає змогу оцінити динаміку податкових платежів у часі, вертикального – визначити їх частку в загальній сумі витрат або доходів, а коефіцієнтного – кількісно виміряти рівень податкового навантаження.

У межах аналітичних досліджень використовуються абсолютні та відносні показники податкового навантаження (табл. 1 4). До абсолютних показників належить загальна сума податків і зборів, сплачених підприємством за певний період. Водночас більш інформативними є відносні показники, які характеризують співвідношення податкових платежів із базою їх формування. Найпоширенішими з них є рівень податкового навантаження на дохід, прибуток, додану вартість та фонд оплати праці. Такі показники дають змогу оцінити не лише обсяг податкових вилучень, а й їх вплив на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства.

Застосування системи відносних показників податкового навантаження забезпечує можливість проведення порівняльного аналізу в динаміці, а також зіставлення рівня податкового тиску між різними підприємствами, галузями або країнами. Це є особливо важливим в умовах нестабільного податкового законодавства та постійних змін у податковій політиці держави.

Обтяжливість податкової системи розкривається під час аналізу деяких податків, які позначаються на функціонуванні суб'єктів господарювання (податку на прибуток підприємств, ПДВ, відрахування на соціальні заходи та податку на доходи фізичних осіб). Основним параметром розрахунку впливу вищеперерахованих податків на функціонування підприємств може виступати прибуток, що є основним джерелом фінансових ресурсів для розвитку виробництва.

Показники оцінки податкового навантаження на підприємство

Група показників	Назва показника	Економічний зміст	Формула розрахунку
Абсолютні показники	Загальна сума податкових платежів	відображає сукупний обсяг податків і зборів, сплачених підприємством за звітний період	Σ податків і зборів
	Сума податку на прибуток	характеризує обсяг вилучення частини фінансового результату на користь держави	Податкове зобов'язання з податку на прибуток
	Сума ПДВ до сплати	відображає чисті податкові зобов'язання з податку на додану вартість	ПДВ зобов'язання – ПДВ кредит
	Сума податків на оплату праці	характеризує податкове навантаження, пов'язане з використанням трудових ресурсів	ПДФО + військовий збір + ЄСВ
Відносні показники	Рівень податкового навантаження на дохід	визначає частку доходу підприємства, що вилучається у вигляді податків	$(\Sigma \text{ податків} / \text{Дохід}) \times 100 \%$
	Рівень податкового навантаження на прибуток	показує частку прибутку, спрямовану на сплату податків	$(\Sigma \text{ податків} / \text{Прибуток до оподаткування}) \times 100 \%$
	Податкове навантаження на додану вартість	характеризує вплив податків на створену підприємством додану вартість	$(\Sigma \text{ податків} / \text{Додана вартість}) \times 100 \%$
	Податкове навантаження на фонд оплати праці	відображає рівень податкового тиску на використання трудових ресурсів	$(\text{Податки на ФОП} / \text{ФОП}) \times 100 \%$
	Податкове навантаження за ПДВ	відображає частку доходу підприємства, що вилучається у вигляді податку на додану вартість	$(\text{ПДВ сплачений} / \text{Дохід}) \times 100 \%$
	Податкове навантаження за податком на прибуток	показує рівень вилучення фінансового результату підприємства через оподаткування прибутку	$(\text{Податок на прибуток сплачений} / \text{Дохід}) \times 100 \%$
	Податкове навантаження за ПДФО	характеризує податковий тиск, пов'язаний з виплатами доходів фізичним особам	$(\text{ПДФО сплачений} / \text{Вихідні грошові потоки}) \times 100 \%$
	Податкове навантаження за ЄСВ	відображає рівень податкового навантаження на використання трудових ресурсів	$(\text{ЄСВ сплачений} / \text{Дохід}) \times 100 \%$
	Податкове навантаження за рентною платою	показує частку доходу підприємства, що вилучається у вигляді рентних платежів за використання природних ресурсів	$(\text{Рентна плата сплачена} / \text{Дохід}) \times 100 \%$
	Загальний коефіцієнт податкового навантаження	узагальнює вплив податкової системи на фінансово-господарську діяльність підприємства	$(\Sigma \text{ податків} / \text{Сукупні доходи або витрати})$

Джерело: побудовано автором на основі

Таким чином, податок на прибуток вилучається як частина від одержаного фірмою прибутку, тому має значний вплив на господарську діяльність суб'єктів господарювання, оскільки знижує потенційну можливість розширеного відтворення.

Аналіз податкового навантаження на дохід дозволяє визначити частку створених підприємством економічних ресурсів, що вилучається до бюджету у вигляді податків, і є базовим показником оцінки загального фіскального тиску. Податкове навантаження на прибуток відображає ступінь впливу оподаткування на кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства та його можливості до самофінансування й інвестиційного розвитку.

Показник податкового навантаження на додану вартість є важливим з позиції оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності, оскільки характеризує співвідношення податкових платежів із новоствореною вартістю. У свою чергу, податкове навантаження на фонд оплати праці дозволяє оцінити рівень фіскального тиску на використання трудових ресурсів і є індикатором впливу податкової системи на легалізацію доходів та зайнятість.

Комплексне використання абсолютних і відносних показників податкового навантаження забезпечує більш обґрунтовану оцінку податкової політики підприємства, дозволяє виявити податкові ризики, резерви оптимізації податкових платежів та сформулювати ефективні управлінські рішення щодо зниження надмірного податкового тиску без порушення вимог чинного законодавства.

Факторний аналіз податкового навантаження є важливим елементом його науково-методичного дослідження та спрямований на виявлення причин і напрямів зміни рівня податкового тиску на діяльність підприємства. Метою такого аналізу є кількісна та якісна оцінка впливу окремих факторів на величину податкових платежів і відносні показники податкового навантаження.

Основними факторами, що впливають на рівень податкового навантаження, є:

- податкові фактори, зокрема зміна ставок оподаткування, об'єкта та бази оподаткування, порядку обчислення податків, умов застосування податкових пільг і спеціальних режимів;
- економічні фактори, які охоплюють обсяги господарської діяльності, динаміку доходів і витрат, рівень прибутковості, структуру доданої вартості;
- структурні фактори, що відображають зміну співвідношення між видами діяльності, часткою оподатковуваних і неоподатковуваних операцій, питомою вагою фонду оплати праці у витратах підприємства;
- організаційні фактори, пов'язані з вибором системи оподаткування, методів податкового планування, облікової політики та рівнем податкової дисципліни.

У межах факторного аналізу податкове навантаження доцільно розглядати як результат взаємодії двох груп факторів: величини податкових платежів та показника бази їх порівняння (дохід, прибуток, додана вартість, фонд оплати праці). Зміна відносного показника податкового навантаження може бути зумовлена як зростанням (зменшенням) суми податків, так і зміною фінансово-економічних результатів діяльності підприємства.

Для кількісної оцінки впливу окремих факторів застосовуються методи ланцюгових підстановок, індексний метод або метод абсолютних різниць, що дозволяє визначити внесок кожного чинника у зміну загального рівня податкового навантаження. Результати факторного аналізу є основою для виявлення внутрішніх резервів оптимізації оподаткування, оцінки ефективності податкового планування та обґрунтування управлінських рішень щодо зниження податкових ризиків у межах чинного законодавства.

Податкове навантаження за податком на доходи фізичних осіб доцільно визначати як співвідношення суми ПДФО, перерахованої до бюджету, до фонду оплати праці підприємства. Динаміка цього показника формується під впливом змін обсягу фонду оплати праці, середнього рівня оплати праці,

чисельності персоналу, а також змін ставок оподаткування та застосування податкових соціальних пільг.

Аналітична модель податкового навантаження за ПДФО має вигляд:

$$\text{ПН_ПДФО} = \text{ПДФО_спл} / \text{ФОП} \times 100 \%, \quad (1.1)$$

де ПН_ПДФО – податкове навантаження за ПДФО;

ПДФО_спл – сума ПДФО, фактично сплачена до бюджету;

ФОП – фонд оплати праці підприємства.

Для визначення ступеня впливу зазначених факторів на рівень податкового навантаження за ПДФО використано метод ланцюгових підстановок, методичні основи якого наведено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Факторний аналіз податкового навантаження за ПДФО

№ п.п	Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст
1	Базовий рівень податкового навантаження за ПДФО	$\text{ПН}_0 = \text{ПДФО}_0 / \text{ФОП}_0 \times 100 \%$	Відображає рівень податкового навантаження у базовому періоді
2	Фактичний рівень податкового навантаження за ПДФО	$\text{ПН}_1 = \text{ПДФО}_1 / \text{ФОП}_1 \times 100 \%$	Характеризує рівень податкового навантаження у звітному періоді
3	Вплив зміни суми ПДФО	$\Delta \text{ПН}(\text{ПДФО}) = (\text{ПДФО}_1 / \text{ФОП}_0 - \text{ПДФО}_0 / \text{ФОП}_0) \times 100 \%$	Показує вплив зміни обсягу податкових відрахувань з ПДФО
4	Вплив зміни фонду оплати праці	$\Delta \text{ПН}(\text{ФОП}) = (\text{ПДФО}_1 / \text{ФОП}_1 - \text{ПДФО}_1 / \text{ФОП}_0) \times 100 \%$	Відображає вплив зміни фонду оплати праці на рівень податкового навантаження
5	Загальна зміна податкового навантаження	$\Delta \text{ПН} = \text{ПН}_1 - \text{ПН}_0$	Узагальнює сукупний вплив усіх факторів

Джерело: побудовано автором на основі

Проведений факторний аналіз податкового навантаження за податком на доходи фізичних осіб дозволяє встановити, якою мірою зміна рівня податкових відрахувань зумовлена коливаннями фонду оплати праці, а також особливостями оподаткування доходів працівників. Отримані результати є підґрунтям для оцінки ефективності управління витратами на персонал,

планування фонду оплати праці та прогнозування податкових зобов'язань підприємства без порушення вимог чинного податкового законодавства.

Отже, науково-методичні основи аналізу податкового навантаження забезпечують комплексне дослідження податкових платежів підприємства, їх впливу на фінансові результати та економічний розвиток. Результати такого аналізу є інформаційною базою для формування ефективної податкової політики суб'єкта господарювання, підвищення рівня його податкової безпеки та забезпечення сталого розвитку в умовах сучасної податкової системи.

РОЗДІЛ 2

СТАН ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ ТА АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФГ «ВОЛ» ТУЛЬЧИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз господарської діяльності господарства

Фермерське господарство «ВОЛ» є самостійним суб'єктом господарювання з правами юридичної особи, що функціонує на території села Гути Тульчинського району Вінницької області. Господарство здійснює виробничо-господарську діяльність у сфері аграрного виробництва з орієнтацією на отримання прибутку та забезпечення сталого розвитку. Управління діяльністю ФГ «ВОЛ» здійснює голова господарства Василь Олійник, який відповідає за формування стратегічних орієнтирів, організацію виробничих процесів, ефективне використання ресурсного потенціалу та фінансові результати діяльності.

Функціонування фермерського господарства відбувається в межах чинного нормативно-правового поля України. Основу правового регулювання діяльності ФГ «ВОЛ» становлять Закон України «Про фермерське господарство», Земельний кодекс України, Господарський та Податковий кодекси України, Кодекс законів про працю, а також інші нормативні акти, що визначають порядок використання земельних ресурсів, оподаткування, організацію трудових відносин і ведення бухгалтерського обліку. Дотримання вимог законодавства забезпечує правову визначеність діяльності господарства та створює умови для його стабільного функціонування.

Господарство самостійно визначає напрями спеціалізації, структуру виробництва та обсяги випуску продукції з урахуванням ринкової кон'юнктури, природно-кліматичних умов регіону та наявного ресурсного потенціалу. У процесі здійснення господарської діяльності ФГ «ВОЛ»

вступає у договірні відносини з контрагентами, організовує виробництво, переробку та збут продукції, забезпечуючи покриття витрат за рахунок власних фінансових ресурсів. В умовах нестабільного ринкового середовища діяльність господарства ґрунтується на принципах економічної доцільності, ефективності та раціонального використання ресурсів.

Основним видом економічної діяльності ФГ «ВОЛ» є вирощування зернових і зернобобових культур та насіння олійних культур (КВЕД 01.11), що відповідає аграрній спеціалізації Вінницької області та забезпечує формування основної частини доходів підприємства. Разом з тим господарство здійснює й інші види діяльності, спрямовані на диверсифікацію виробництва та зниження господарських ризиків, зокрема вирощування овочевих і баштанних культур, розведення тварин, допоміжну діяльність у рослинництві, виробництво продуктів переробки та оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Багатопрофільність діяльності ФГ «ВОЛ» сприяє підвищенню його адаптивності до змін ринкової кон'юнктури та створює передумови для стабілізації фінансових результатів у довгостроковій перспективі.

Важливим чинником ефективності господарської діяльності є рівень забезпеченості підприємства ресурсами, що представлено у таблиці 2.1.

Дані таблиці свідчать, що упродовж 2022–2024 рр. ресурсне забезпечення діяльності ФГ «ВОЛ» характеризується відносною стабільністю за окремими складовими та помірними структурними зрушеннями. Передусім це стосується земельних ресурсів, які є базовим фактором аграрного виробництва. Площа сільськогосподарських угідь у господарстві протягом усього досліджуваного періоду залишалася незмінною і становила 263,5 га, повністю представлених ріллею. Така ситуація свідчить про сталість земельного банку та орієнтацію підприємства на інтенсивний шлях розвитку без залучення додаткових земельних площ.

Таблиця 2.1

Ресурсне забезпечення діяльності ФГ «ВОЛ»

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	2024 р. до 2022 р., %
Площа сільськогосподарських угідь, га	263,5	263,5	263,5	100,0
з них: ріллі	263,5	263,5	263,5	100,0
Середньорічна кількість працівників, чол.	4	3	2	50,0
Середньорічна вартість основних засобів, тис грн.	6339,2	7049,4	7418,9	117,0
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	25186,3	25402,1	25256,2	100,3
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн	31525,5	32451,5	32675,1	103,6
Авансований капітал, тис. грн.	31525,5	32451,5	32675,1	103,6
Капіталозабезпеченість, (на 100 га с.-г. угідь), тис. грн.	2405,8	2675,3	2815,5	117,0
Капіталоозброєність праці, тис. грн.	1584,8	891,8	1407,8	88,8
Припадає на 1 працездатного сільськогосподарських угідь, га	65,9	87,8	131,8	199,9

Джерело: розраховано автором на основі даних фінансової звітності

Фінансове забезпечення господарства за аналізований період демонструє тенденцію до зростання. Так, середньорічна вартість власного та авансованого капіталу збільшилася з 31 525,5 тис. грн. у 2022 р. до 32 675,1 тис. грн. у 2024 р., або на 3,6 %. Це свідчить про поступове нарощення фінансового потенціалу підприємства, здатність до самофінансування та підтримання належного рівня платоспроможності. Водночас обсяг оборотних активів залишався практично незмінним, що вказує на стабільну, але дещо обмежену мобільність ресурсів у короткостроковому періоді.

Суттєві зміни відбулися у структурі матеріально-технічного забезпечення. Середньорічна вартість основних засобів зросла на 17,0 %, що є свідченням оновлення та розширення виробничої бази. Зростання вартості основних засобів позитивно позначилося на рівні капіталозабезпеченості,

який у 2024 р. досяг 2 815,5 тис. грн. на 100 га сільськогосподарських угідь проти 2 405,8 тис. грн. у 2022 р. Це створює передумови для підвищення технологічності виробництва та зростання його ефективності.

Найбільш динамічні зміни спостерігаються у сфері трудових ресурсів. Середньорічна чисельність працівників скоротилася з 4 осіб у 2022 р. до 2 осіб у 2024 р., тобто вдвічі. У результаті навантаження земельними ресурсами на одного працівника зросло майже у два рази – з 65,9 га до 131,8 га. Це свідчить про підвищення інтенсивності використання праці, а також про значну залежність виробничих процесів від рівня механізації.

Разом з тим скорочення чисельності персоналу неоднозначно вплинуло на показник капіталоозброєності праці. У 2023 р. він істотно знизився, що може бути пов'язано з дисбалансом між обсягами основних засобів та чисельністю працівників. У 2024 р. показник частково відновився, однак у порівнянні з 2022 р. залишився нижчим на 11,2 %. Це свідчить про потребу більш раціонального поєднання технічних і трудових ресурсів.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що ресурсний потенціал ФГ «ВОЛ» у 2022-2024 рр. характеризується стабільністю земельних ресурсів, помірним зростанням фінансового капіталу та поступовим оновленням основних засобів. Водночас скорочення трудових ресурсів підвищує вимоги до ефективності організації праці та використання техніки. За таких умов подальший розвиток господарства має ґрунтуватися на оптимізації структури ресурсів, зростанні продуктивності праці та підвищенні віддачі від вкладеного капіталу.

Аналіз даних таблиці 2.2 дає змогу оцінити динаміку виробництва сільськогосподарської продукції ФГ «ВОЛ» у 2022–2024 рр. та виявити ключові структурні зміни у рослинницькій галузі господарства. У досліджуваному періоді спостерігається нерівномірність обсягів виробництва окремих культур, що зумовлено як виробничими рішеннями, так і зовнішніми чинниками.

Таблиця 2.2

Виробництво сільськогосподарської продукції ФГ «ВОЛ»

Види продукції	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р, +/-	2024 р. до 2022 р., %
Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, ц					
пшениця озима	-	4752,0	-	-	-
кукурудза на зерно	8873,5	-	2290,0	-6583,5	25,8
соняшник	1491,4	2496,1	349,2	-1142,2	23,4
соя	-	-	1611,1	-	-
Рівень урожайності с.-г. культур, ц/га					
пшениця озима	-	48,0	-	-	-
кукурудза на зерно	54,0	-	23,1	-30,9	42,7
соняшник	15,1	15,2	17,5	2,4	115,9
соя	-	-	10,7	-	-

Джерело: розраховано автором на основі даних фінансової звітності

Якщо у 2022 р. домінуючою культурою була кукурудза на зерно з обсягом виробництва 8 873,5 ц, то у 2024 р. її виробництво скоротилося до 2 290,0 ц, що становить лише 25,8 % від рівня базового року. Така тенденція може бути пояснена переглядом структури посівів, змінами кон'юнктури аграрного ринку або підвищеними ризиками вирощування цієї культури в конкретних ґрунтово-кліматичних умовах.

Подібна динаміка простежується і щодо соняшнику. Незважаючи на зростання обсягів виробництва у 2023 р., у 2024 р. валовий збір цієї культури скоротився до 349,2 ц, що майже у чотири рази менше порівняно з 2022 р. Водночас зменшення обсягів виробництва соняшнику не супроводжувалося зниженням його урожайності, що свідчить про більш ефективне використання посівних площ у 2024 р.

Важливою особливістю аналізованого періоду є поява нових культур у виробничій програмі господарства. Так, у 2024 р. ФГ «ВОЛ» розпочало вирощування сої, обсяг виробництва якої становив 1 611,1 ц. Запровадження цієї культури свідчить про прагнення підприємства диверсифікувати виробництво, зменшити залежність від окремих видів продукції та підвищити адаптивність до ринкових коливань.

Аналіз урожайності сільськогосподарських культур підтверджує неоднозначний характер змін. Урожайність кукурудзи у 2024 р. знизилася до 23,1 ц/га проти 54,0 ц/га у 2022 р., що може бути наслідком скорочення внесення матеріально-технічних ресурсів або несприятливих погодних умов. Натомість урожайність соняшнику за аналізований період зросла на 15,9 % і досягла 17,5 ц/га, що свідчить про позитивний ефект від удосконалення агротехнологій або оптимізації сівозміни.

Загалом результати аналізу показують, що ФГ «ВОЛ» у 2022–2024 рр. перебувало у стані трансформації виробничої структури. Зміна набору вирощуваних культур і коливання показників урожайності відображають прагнення господарства адаптуватися до економічних і природних викликів. Подальше підвищення ефективності діяльності потребує стабілізації структури посівів, впровадження ресурсозберігаючих технологій та системного підходу до управління виробничими ризиками.

Визначимо виробничу спеціалізацію підприємства на основі структури чистого доходу від реалізації сільськогосподарської продукції (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка та структура чистого доходу від реалізації сільськогосподарської продукції ФГ «ВОЛ»

Види продукції	2022 р.		2023 р.		2024 р.		В середньому за 3 роки	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Зернові та зернобобові – всього	3837	100,0	654,2	28,9	8446,0	65,0	4312,4	64,6
пшениця озима	0,0	0,0	0,0	0,0	6364,6	49,0	2121,5	16,3
кукурудза на зерно	3837	100,0	654,2	28,9	2081,5	16,0	2190,9	15,0
Насіння соняшнику	0,0	0,0	1612,7	71,1	4538,5	35,0	2050,4	35,4
Всього по підприємству	3837	100,0	2266,9	100,0	12984,5	100,0	6362,8	66,7

Джерело: розраховано автором на основі даних фінансової звітності

У середньому за три роки ключову роль у формуванні чистого доходу господарства відіграє реалізація зернових і зернобобових культур, частка яких становить 64,6 % загального обсягу доходу. Це свідчить про домінування зернового напрямку у виробничій діяльності підприємства та його орієнтацію на традиційні культури рослинництва.

У структурі доходів від зернових культур найбільшу частку в середньому за аналізований період забезпечила пшениця озима – 16,3 %, що пояснюється значними обсягами її реалізації у 2024 р. Водночас кукурудза на зерно сформувала 15,0 % середнього чистого доходу, залишаючись важливою, але не визначальною складовою товарної продукції підприємства.

Суттєве значення у структурі чистого доходу має реалізація насіння соняшнику, частка якого в середньому за три роки становить 35,4 %. При цьому у 2023 та 2024 рр. соняшник відігравав провідну роль у формуванні доходів, що свідчить про високу рентабельність цієї культури та її значний вплив на фінансові результати господарства.

Загальний обсяг чистого доходу по підприємству має виражену нестабільну динаміку: від 3 837 тис. грн у 2022 р. до 12 984,5 тис. грн у 2024 р. Такий приріст зумовлений як зростанням обсягів реалізації окремих культур, так і ціновими коливаннями на аграрну продукцію.

Узагальнюючи результати аналізу, можна дійти висновку, що ФГ «ВОЛ» має чітко виражену зерно-технічну спеціалізацію, у межах якої поєднується виробництво зернових культур і технічних культур, зокрема соняшнику. Така структура доходів сприяє диверсифікації ризиків та забезпечує відносну фінансову стійкість підприємства в умовах мінливої ринкової кон'юнктури.

Оцінка економічної ефективності діяльності фермерського господарства є важливим етапом аналізу його функціонування, оскільки дозволяє визначити результативність використання земельних, трудових і матеріально-технічних ресурсів, а також рівень фінансових результатів у динаміці. Економічна ефективність відображає здатність підприємства забезпечувати зростання доходів і прибутку за умови раціонального

використання наявного ресурсного потенціалу та оптимального співвідношення між витратами і результатами господарської діяльності.

Для комплексної оцінки ефективності діяльності ФГ «ВОЛ» доцільно використовувати систему узагальнюючих та часткових показників, які характеризують рівень віддачі основних факторів виробництва. Зокрема, до таких показників належать показники чистого доходу та прибутку в розрахунку на одиницю земельних угідь, основних фондів і одного працівника, а також коефіцієнти капіталовіддачі та капіталомісткості. Їх аналіз у динаміці дає змогу оцінити зміни інтенсивності виробництва, ефективність використання капіталу та трудових ресурсів, а також виявити тенденції формування фінансових результатів підприємства.

Крім того, важливе значення в оцінці економічної ефективності має аналіз співвідношення доходів, витрат і прибутку, що дозволяє визначити рівень рентабельності діяльності підприємства та його фінансову стійкість. Саме поєднання ресурсних і фінансових показників забезпечує всебічну характеристику результативності господарювання та створює інформаційну основу для обґрунтування управлінських рішень.

З урахуванням зазначеного, у таблиці 2.4 наведено динаміку основних показників економічної ефективності діяльності ФГ «ВОЛ» за 2022–2024 рр., що дозволяє здійснити комплексну оцінку результативності функціонування господарства та визначити ключові напрями підвищення ефективності його подальшого розвитку.

Результати розрахунків свідчать про суттєві зміни в ефективності функціонування ФГ «ВОЛ» у досліджуваному періоді. Насамперед позитивною тенденцією є зростання чистого доходу від реалізації продукції в усіх розрахункових показниках. Так, у 2024 р. чистий дохід у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь збільшився у 3,4 раза порівняно з 2022 р., що вказує на підвищення віддачі земельних ресурсів. Аналогічна динаміка спостерігається й щодо доходу на 1000 грн основних фондів та на одного

працівника, що свідчить про зростання інтенсивності використання капіталу і трудових ресурсів.

Таблиця 2.4

Оцінка економічної ефективності діяльності ФГ «ВОЛ»

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р., %
Чистий дохід від реалізації продукції в розрахунку на:				
- 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	1456,2	3094,8	4927,7	338,4
- 1000 грн. основних фондів сільськогосподарського призначення, грн.	605,3	1156,8	1750,2	289,2
- 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, тис. грн.	959,3	2718,3	6492,3	676,8
Припадає валового прибутку в розрахунку на:				
- 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	537,3	142,9	211,9	39,4
- 1000 грн. основних фондів сільськогосподарського призначення, грн.	223,4	53,4	75,3	33,7
- 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, тис. грн.	354,0	125,5	279,2	78,9
Капіталовіддача, грн.	0,61	1,16	1,75	289,2
Капіталомісткість, грн.	1,65	0,86	0,57	34,6
Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	3837,0	8154,9	12984,5	338,4
Собівартість реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	2421,1	7778,4	12426,1	513,2
Валовий прибуток, тис. грн.	1415,9	376,5	558,4	39,4
Чистий прибуток, тис. грн.	1751,3	100,7	346,5	19,8
Рівень рентабельності діяльності підприємства, %	72,3	1,3	2,8	x

Джерело: розраховано автором на основі даних фінансової звітності

Показники валового прибутку мають протилежну тенденцію. Незважаючи на зростання обсягів реалізації, валовий прибуток у 2024 р. істотно поступається рівню 2022 р., що зумовлено значним підвищенням собівартості реалізованої продукції. Зокрема, собівартість зросла більш ніж у п'ять разів, тоді як чистий дохід – лише у 3,4 раза. Така диспропорція негативно вплинула на фінансовий результат діяльності підприємства.

Валовий та чистий прибуток у розрахунку на одиницю ресурсів (землю, основні фонди та одного працівника) у 2023–2024 рр. залишаються на низькому рівні порівняно з базовим 2022 роком. Це свідчить про зниження ефективності витрат та зростання виробничих і цінових ризиків у діяльності господарства.

Позитивною є динаміка показників капіталовіддачі та капіталомісткості. У 2024 р. капіталовіддача зросла майже у три рази, що означає збільшення обсягу доходу, отриманого з кожної гривні вкладених основних засобів. Водночас зменшення капіталомісткості свідчить про раціональніше використання виробничого потенціалу підприємства.

Разом із тим рівень рентабельності діяльності ФГ «ВОЛ» у 2023-2024 рр. суттєво знизився порівняно з 2022 р. і залишається критично низьким. Це вказує на те, що зростання доходів не супроводжується відповідним контролем витрат, що обмежує можливості самофінансування та сталого розвитку господарства.

У фермерському господарстві «ВОЛ» бухгалтерський облік ведеться за журнально-ордерною формою, що дає змогу впорядкувати облікову інформацію та забезпечити належний рівень контролю за здійсненням господарських операцій. Організація бухгалтерського та податкового обліку, а також формування фінансової звітності покладені на головного бухгалтера, який несе відповідальність за повноту, своєчасність і достовірність облікових даних, необхідних як для управління діяльністю підприємства, так і для виконання податкових зобов'язань.

З метою дотримання єдиних методологічних підходів до ведення обліку у господарстві використовується План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція щодо його застосування, затверджені Міністерством фінансів України. Це дозволяє забезпечити відповідність облікової інформації вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та створює належну інформаційну базу для аналізу результатів господарської діяльності.

Використання Плану рахунків сприяє упорядкуванню та узгодженості облікових показників, підвищує аналітичність обліку та забезпечує можливість оперативного контролю за станом активів, зобов'язань і фінансових результатів. У ФГ «ВОЛ» значна увага приділяється обліку виробничих запасів, витрат діяльності, активів і результатів господарювання, що є важливою передумовою ефективного управління аграрним виробництвом.

Отже, проведений аналіз ресурсного забезпечення ФГ «ВОЛ» свідчить про наявність достатньої матеріально-технічної бази, належну організацію облікового процесу та загалом стабільний характер розвитку підприємства. Водночас подальше підвищення ефективності діяльності потребує зосередження уваги на вдосконаленні кадрового потенціалу, зростанні продуктивності праці та оптимізації структури оборотних активів.

2.2. Первинний та зведений облік розрахунків за податками

Фермерське господарство «ВОЛ» Тульчинського району Вінницької області здійснює виробничо-господарську діяльність у сфері сільськогосподарського виробництва та відповідно до вимог Податкового кодексу України перебуває на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності як платник єдиного податку четвертої групи. Зазначений статус

визначає специфіку формування податкових зобов'язань, порядок їх обліку та відображення у бухгалтерській і податковій звітності.

Організація обліку розрахунків за податками у ФГ «ВОЛ» має забезпечувати дотримання принципів повноти, достовірності, своєчасності та безперервності відображення господарських операцій, а також створювати інформаційну базу для контролю за виконанням податкових зобов'язань перед бюджетом і державними цільовими фондами. У цьому контексті важливе значення мають первинний, аналітичний та синтетичний облік, які у взаємозв'язку формують систему зведеного обліку податкових розрахунків.

Первинний облік розрахунків за податками у ФГ «ВОЛ» організовано відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податкового кодексу України, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та внутрішніх наказів про облікову політику господарства. Первинний облік виконує функцію фіксації фактів виникнення об'єктів оподаткування, нарахування податкових зобов'язань і їх фактичної сплати. Документи з обліку податків наведені у таблиці 2.5.

Специфіка діяльності платника єдиного податку четвертої групи полягає в тому, що об'єктом оподаткування є не фінансовий результат, а площа сільськогосподарських угідь, що перебувають у власності або користуванні суб'єкта господарювання. У зв'язку з цим ключовими об'єктами первинного обліку виступають земельні ресурси та їх нормативна грошова оцінка.

У ФГ «ВОЛ» первинний облік земельних ділянок ведеться на підставі правовстановлюючих документів, які підтверджують право власності або користування землею. До таких документів належать державні акти на право власності на землю, договори оренди земельних ділянок, витяги з Державного земельного кадастру, а також довідки органів місцевого самоврядування про нормативну грошову оцінку земель.

Таблиця 2.5

Документи з обліку розрахунків за податками у ФГ «ВОЛ»

№ п.п.	Назва первинного документа	Призначення в обліку податків
1	Договори оренди земельних ділянок	Використовуються для визначення площі сільськогосподарських угідь – об'єкта оподаткування єдиним податком 4 групи
2	Витяги з Державного земельного кадастру	Служать підставою для підтвердження земельного фонду, що включається до розрахунку єдиного податку
3	Довідка про нормативну грошову оцінку земель	Використовується для розрахунку бази оподаткування єдиним податком 4 групи
4	Розрахунок частки сільськогосподарського товаровиробництва	Підтверджує право ФГ «ВОЛ» на застосування спрощеної системи оподаткування 4 групи
5	Податкова декларація платника єдиного податку 4 групи	Містить розрахунок річної суми єдиного податку та графік його сплати
6	Бухгалтерська довідка-розрахунок	Застосовується для нарахування податкових зобов'язань і коригування їх сум
7	Платіжні доручення	Підтверджують фактичну сплату податків і зборів до бюджету
8	Банківські виписки з поточного рахунку	Використовуються для підтвердження перерахування податкових платежів
9	Розрахунково-платіжні відомості з оплати праці	Є підставою для визначення та утримання ПДФО і військового збору
10	Накладні	Підтверджують фактичне отримання матеріальних цінностей
11	Податкова звітність з ПДФО та військового збору	Узагальнює інформацію про нарахування та сплату податків із доходів працівників

Джерело: розроблено автором.

На основі зазначених документів формується інформація про площу земельних угідь за видами (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища), їх місцезнаходження та нормативну грошову оцінку. Ці дані використовуються для складання розрахунку суми єдиного податку четвертої групи та заповнення податкової декларації.

Важливим елементом первинного обліку є також розрахунок частки сільськогосподарського товаровиробництва, який підтверджує право ФГ «ВОЛ» застосовувати спрощену систему оподаткування четвертої групи. Даний розрахунок складається щорічно та ґрунтується на показниках доходів від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва.

Для обліку нарахування та сплати податків у ФГ «ВОЛ» використовуються такі первинні документи:

- податкова декларація платника єдиного податку четвертої групи;
- розрахунки сум податкових зобов'язань за звітний період;
- платіжні доручення на перерахування податків і зборів до бюджету;
- банківські виписки з поточного рахунку;
- бухгалтерські довідки-розрахунки щодо коригування сум податкових зобов'язань;
- розрахунково-платіжні відомості із заробітної плати (для обліку ПДФО та військового збору);
- звітність з єдиного соціального внеску.

Усі первинні документи оформлюються відповідно до встановлених вимог, містять обов'язкові реквізити та підлягають перевірці з боку відповідальної особи за ведення бухгалтерського обліку. Дані первинного обліку є основою для подальшого узагальнення інформації у системі бухгалтерського обліку.

Аналітичний облік розрахунків за податками у ФГ «ВОЛ» спрямований на деталізацію інформації щодо нарахування та сплати кожного окремого виду податків і зборів. Такий облік дає змогу здійснювати поточний контроль за станом податкових зобов'язань, своєчасністю їх погашення та правильністю визначення сум до сплати.

Аналітичний облік організовується в розрізі рахунків бухгалтерського обліку з відкриттям відповідних субрахунків. Основним рахунком для обліку податкових розрахунків є рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами». У межах цього рахунку у ФГ «ВОЛ» ведеться облік за такими напрямками:

- розрахунки за єдиним податком четвертої групи;
- розрахунки з податку на доходи фізичних осіб;
- розрахунки за військовим збором;
- розрахунки за іншими податками і обов'язковими платежами.

Облік нарахування та спрати єдиного податку неведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Господарські операції та кореспонденції рахунків з обліку єдиного податку 4 групи в ФГ «ВОЛ» за 2024 р.

№ п.п.	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	Нараховано єдиний податок за 2024 р.	911	641	72628,00
2	Перераховано до бюджету суму єдиного податку 4 групи за I квартал 2024 р.	641	311	7262,80
3	Перераховано до бюджету суму єдиного податку 4 групи за II квартал 2024 р.	641	311	7262,80
4	Перераховано до бюджету суму єдиного податку 4 групи за III квартал 2024 р.	641	311	36314,00
5	Перераховано до бюджету суму єдиного податку 4 групи за IV квартал 2024 р.	641	311	21788,4
6	Розподілено витрати на сільськогосподарську продукцію	231	911	72628,00

Джерело: сформовано автором на основі облікових даних ФГ «ВОЛ»

Аналітичний облік за єдиним податком четвертої групи ведеться з урахуванням площі земельних угідь та нормативної грошової оцінки. Це дозволяє відстежувати суму податкового зобов'язання в цілому за рік та в розрізі кварталних платежів, які сплачуються відповідно до встановленого графіка.

Аналітичний облік податку на доходи фізичних осіб та військового збору здійснюється у розрізі найманих працівників і видів доходів. Такий підхід забезпечує контроль за правильністю утримання податків із заробітної плати та своєчасністю їх перерахування до бюджету.

Синтетичний облік розрахунків за податками у ФГ «ВОЛ» ведеться із застосуванням журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку, яка є однією з класичних форм організації бухгалтерського обліку та широко використовується у сільськогосподарських підприємствах. Вибір саме цієї форми обліку зумовлений відносною стабільністю господарських процесів, обмеженою кількістю синтетичних рахунків та необхідністю чіткого контролю за розрахунками з бюджетом.

Журнально-ордерна форма обліку ґрунтується на принципі узагальнення інформації за кредитом бухгалтерських рахунків у спеціальних облікових регістрах – журналах-ордерах із паралельним веденням аналітичного обліку у відомостях.

Для обліку розрахунків за податками й платежами у ФГ «ВОЛ» використовується журнал-ордер за рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами». У даному журналі-ордері відображаються всі операції з нарахування податків за кредитом рахунку 64 у кореспонденції з дебетом рахунків обліку витрат (23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати») або рахунків обліку доходів і розрахунків з персоналом. Сплата податків відображається за дебетом рахунку 64 у кореспонденції з кредитом рахунків обліку грошових коштів.

Синтетичний облік ПДВ у ФГ «ВОЛ» здійснюється з використанням рахунків класу 6 «Поточні зобов'язання» та ведеться відповідно до журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку. Узагальнення інформації про розрахунки з податку на додану вартість здійснюється на рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами», зокрема на субрахунку 641 «Розрахунки за податками».

Нарахування податкових зобов'язань з ПДВ відображається за кредитом рахунку 643 «Податкові зобов'язання» з одночасним віднесенням сум податку до складу зобов'язань перед бюджетом. Формування податкового кредиту відображається за дебетом рахунку 644 «Податковий кредит». За результатами звітного періоду суми податкових зобов'язань і

податкового кредиту згортаються та відображаються на рахунку 641, який показує остаточну суму ПДВ до сплати або відшкодування (табл. 2.7.).

Таблиця 2.7

**Господарські операції та кореспонденції рахунків з обліку ПДВ в
ФГ «ВОЛ» за вересень 2024 р.**

№ п.п.	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	Перераховано аванс ПрАТ «Галнафтохім» за паливо мастильні матеріали	371	311	38900,00
2	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	641	644	6483,33
3	Придбано у ТОВ «Сільський господар» насіння озимої пшениці	208	631	40566,67
4	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	8113,33
5	Оприбутковано від ПрАТ «Галнафтохім» за паливо мастильні матеріали	203	631	32416,67
6	Відображено податковий кредит з ПДВ	644	631	6483,33
7	Відображено взаємозалік розрахунків	631	371	38900
8	Реалізовано ТОВ «Катеринопільський елеватор» насіння соняшнику	361	701	703945,43
9	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	701	641	140789,08
10	Перераховано податкове зобов'язання ПДВ за серпень	641	311	163210
11	Придбано у ТОВ «СП Юкол» мастила	208	631	7450
12	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	1490
13	Реалізовано пшеницю ТОВ «Вінницька птахофабрика»	361	701	148600
14	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	701	641	24766,67

Джерело: сформовано автором на основі облікових даних ФГ «ВОЛ»

Синтетичний облік операцій з ПДВ узагальнюється у журналі-ордері за рахунком 64, де відображаються обороти за кредитом і дебетом відповідних субрахунків у кореспонденції з рахунками обліку доходів, витрат і грошових коштів. Наприкінці місяця підсумкові дані журналу-ордера переносяться до Головної книги, що забезпечує формування зведеного обліку ПДВ.

Записи у журналі-ордері здійснюються на підставі належним чином оформлених первинних документів та бухгалтерських довідок-розрахунків. Ведення журналу-ордера забезпечує систематизацію інформації про податкові зобов'язання протягом звітного місяця та створює передумови для оперативного контролю за станом розрахунків з бюджетом.

Аналітичні дані щодо окремих видів податків (єдиний податок четвертої групи, податок на доходи фізичних осіб, військовий збір) групуються у допоміжних відомостях, які є складовою журнально-ордерної форми обліку. Такі відомості дають змогу відстежувати динаміку нарахування і сплати податків, контролювати залишки заборгованості та своєчасно виявляти відхилення від установлених термінів розрахунків.

Наприкінці кожного звітного місяця підсумки оборотів за журналом-ордером переносяться до Головної книги, де узагальнюються дані синтетичного обліку за всіма рахунками. Саме на цьому етапі формується зведений облік розрахунків за податками, який відображає загальну суму податкових зобов'язань господарства та їх фактичну сплату.

Роль журнально-ордерної форми у зведеному обліку розрахунків за податками полягає у забезпеченні логічного взаємозв'язку між первинними документами, аналітичними регістрами та показниками фінансової і податкової звітності. Застосування цієї форми обліку дозволяє зменшити кількість облікових записів, уникнути дублювання інформації та підвищити рівень контролю за правильністю визначення податкових зобов'язань.

Зведені дані рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» використовуються при складанні Балансу (Звіту про фінансовий стан) у частині відображення поточних зобов'язань перед бюджетом, а також при

формуванні податкової звітності платника єдиного податку четвертої групи. Узгодженість показників журналів-ордерів, Головної книги та звітних форм забезпечує достовірність облікової інформації та відповідність вимогам чинного законодавства.

Отже, журнально-ордерна форма бухгалтерського обліку у ФГ «ВОЛ» відіграє ключову роль у системі зведеного обліку розрахунків за податками, забезпечуючи повноту, системність і контрольованість облікових даних, що є необхідною умовою ефективного управління податковими зобов'язаннями фермерського господарства.

2.3. Аналіз рівня податкового навантаження на господарство

Податкове навантаження є важливим показником, що характеризує вплив податкової системи на фінансові результати діяльності підприємства та рівень його економічної стійкості. Для ФГ «ВОЛ» аналіз податкового навантаження має свої особливості, зумовлені застосуванням спрощеної системи оподаткування та перебуванням на IV групі платників єдиного податку.

ФГ «ВОЛ», як платник єдиного податку IV групи, здійснює сплату податку залежно від нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, що перебувають у власності або користуванні підприємства. Такий підхід до оподаткування забезпечує стабільність податкових зобов'язань незалежно від фінансових результатів діяльності та обсягів отриманого доходу, що є важливою перевагою для аграрних товаровиробників.

На рис. 2.1 відображено механізм формування податкового навантаження ФГ «ВОЛ» як платника єдиного податку IV групи. Визначальною складовою оподаткування є земельний ресурс, оскільки саме площа сільськогосподарських угідь та їх нормативна грошова оцінка слугують базою для розрахунку єдиного податку. Такий підхід відповідає галузевій специфіці аграрного виробництва та забезпечує відносну

стабільність податкових зобов'язань незалежно від фінансових результатів діяльності.

Разом із тим, загальне податкове навантаження ФГ «ВОЛ» не обмежується сплатою єдиного податку IV групи. Важливою його складовою є податки і збори, що виникають у процесі використання найманої праці, зокрема податок на доходи фізичних осіб, військовий збір та єдиний соціальний внесок, які нараховуються на фонд оплати праці працівників господарства. Крім того, окрему групу податкових платежів формують нарахування з доходів власників земельних паїв, що також істотно впливають на рівень податкового навантаження підприємства.

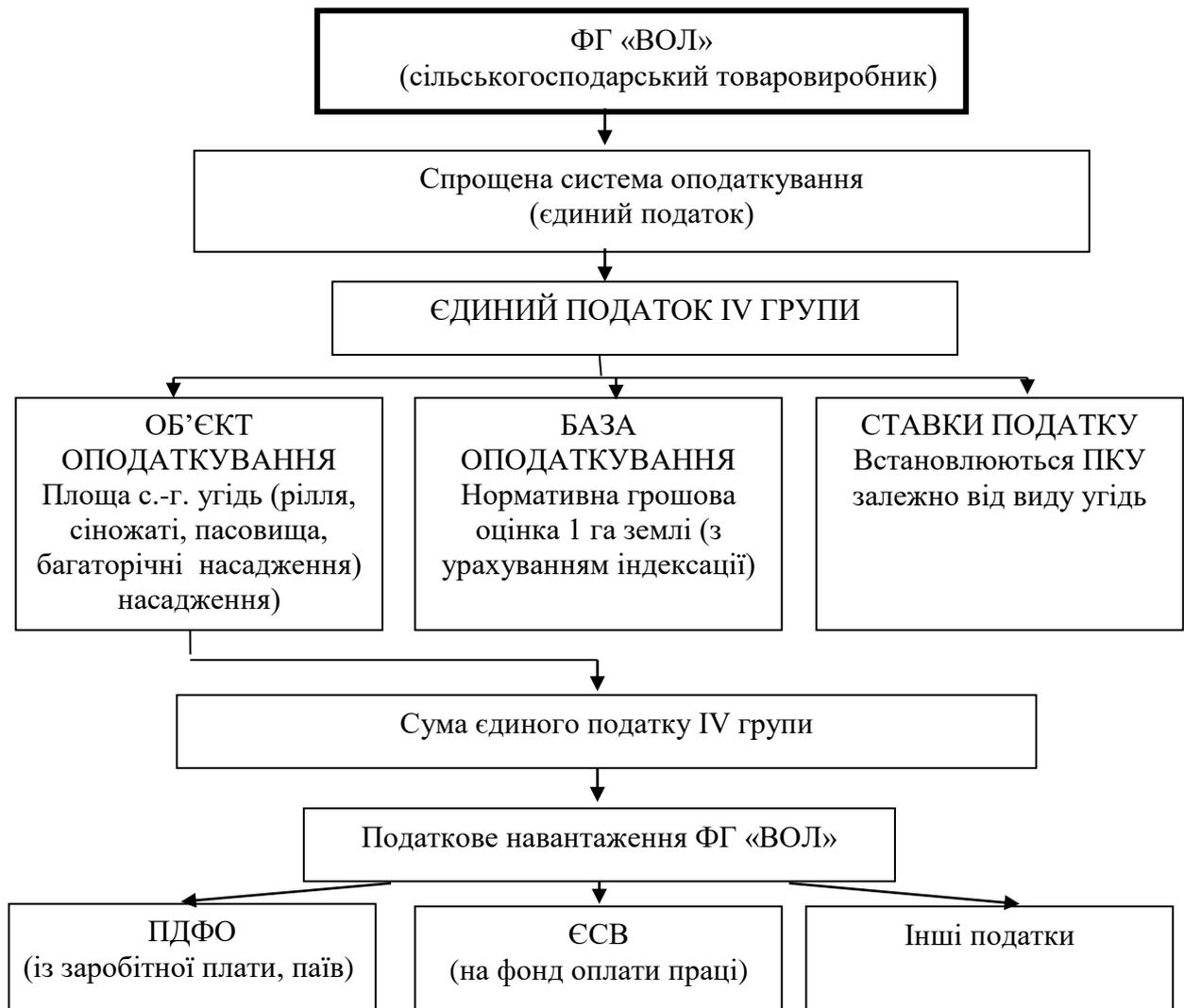

Рис. 2.1. Формування податкового навантаження ФГ «ВОЛ» як платника єдиного податку IV групи

Джерело: побудовано автором

З метою комплексної оцінки фіскального тиску на фермерське господарство доцільно проаналізувати структуру податків, зборів і обов'язкових платежів, які сплачує ФГ «ВОЛ» протягом 2022-2024 рр. (табл. 2.8). Такий аналіз дає змогу визначити домінуючі податкові платежі, простежити динаміку їх змін та оцінити вплив податкової системи на фінансові результати діяльності підприємства.

Загалом податкові платежі підприємства демонструють тенденцію до незначного зменшення загальної суми сплачених податків (з 271,6 тис. грн. у 2022 р. до 252,2 тис. грн. у 2024 р.), що становить 92,9 % від рівня 2022 р. Це свідчить про певну оптимізацію податкових зобов'язань або вплив змін у податковому законодавстві.

Таблиця 2.8

Структура податків, зборів та обов'язкових платежів у ФГ «ВОЛ»

Види податків, зборів та обов'язкових платежів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		2024 р. до 2022 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	%
Єдиний податок 4 групи	71,6	26,4	69,1	26,4	72,6	28,8	1,0	101,4
Податок з доходів фізичних осіб	71,7	26,4	66,3	25,4	56,8	22,5	-14,9	79,2
Єдиний соціальний внесок	87,6	32,3	78	29,8	68,7	27,2	-18,9	78,4
Військовий збір	6,0	2,2	5,6	2,1	5	2,0	-1,0	83,3
ПДФО (паї)	32,0	11,8	39,2	15,0	45,3	18,0	13,3	141,6
Військовий збір (паї)	2,7	1,0	3,3	1,3	3,8	1,5	1,1	140,7
Разом	271,6	100,0	261,5	100,0	252,2	100,0	-19,4	92,9

Джерело: розраховано автором на основі даних підприємства

Сума єдиного податку зросла на 1,0 тис. грн, або на 1,4 % до рівня 2022 р., що відображає стабільність бази оподаткування та ефективність планування земельних платежів. У той же час ПДФО зменшився на 14,9 тис. грн (79,2 % до 2022 р.), а ЄСВ – на 18,9 тис. грн (78,4 %), що пояснюється

зменшенням чисельності найманих працівників у господарстві та оптимізацією фондоутворення.

Варто окремо відзначити динаміку податкових платежів, що пов'язані з пайовиками. ПДФО та військовий збір з паїв зросли відповідно на 41,6 % та 40,7 %, що відображає підвищення доходів власників земельних паїв та зростання розміру нарахованих платежів у зв'язку із зміною нормативної грошової оцінки або доходів від оренди землі.

Таким чином, аналіз структури податків та обов'язкових платежів показує, що ФГ «ВОЛ» утримує баланс між обсягом обов'язкових платежів і фінансовою стабільністю господарства. Переважання земельного податку та ЄСВ у структурі податків вказує на специфіку аграрного виробництва та ролі трудових і земельних ресурсів у формуванні податкового навантаження.

На рис. 2.2 відображено структуру податків та обов'язкових платежів ФГ «ВОЛ» за 2024 рік.

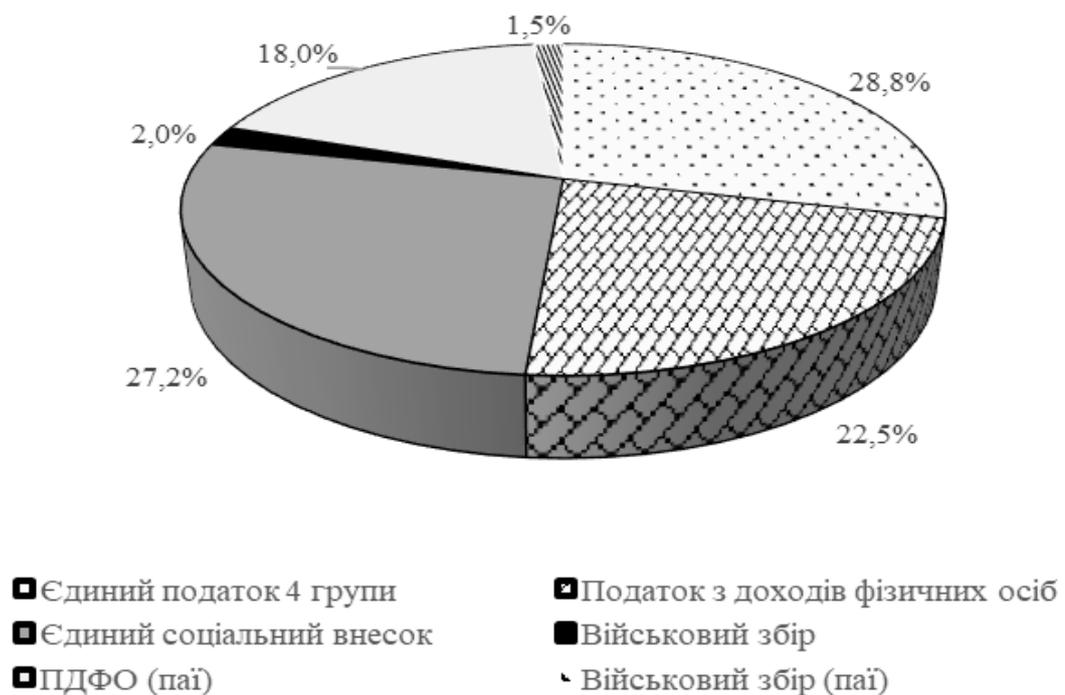

Рис. 2.2. Структура податків та зборів ФГ «ВОЛ» у 2024 р.

Джерело: побудовано автором

Найбільшу частку у загальному податковому навантаженні займає єдиний податок 4 групи – 28,8 %, що обумовлено специфікою діяльності

фермерського господарства як платника цього податку. Дещо меншу частку складає Єдиний соціальний внесок (27,2 %), який формується на фонд оплати праці найманих працівників.

Податок на доходи фізичних осіб займає 22,5 % загальної суми платежів, тоді як ПДФО з паїв становить 18,0 %. Найменші частки у структурі податків займають військовий збір (2,0 %) та військовий збір з паїв (1,5 %). Така структура податкових зобов'язань відображає баланс між обов'язковими платежами до державного бюджету та соціальними внесками, а також специфіку аграрного виробництва, де основним джерелом оподаткування є земельні ресурси та доходи від них.

В цілому, аналіз структури податкових платежів ФГ «ВОЛ» дозволяє зробити висновок про стабільне та збалансоване податкове навантаження, при якому основні платежі припадають на єдиний податок та соціальні внески, що забезпечує ефективне використання ресурсів господарства та планування фінансових потоків.

Таблиця 2.9 демонструє динаміку податкового навантаження ФГ «ВОЛ» за 2022–2024 рр. відносно валового доходу, чистого прибутку, площі сільськогосподарських угідь і ріллі, а також загальної вартості активів підприємства.

Показники податкового навантаження демонструють різну динаміку:

- на 1 грн. валового доходу навантаження зменшилось з 70,8 грн до 19,4 грн, що свідчить про зростання ефективності використання доходу при одночасному зменшенні відносного тиску податків;

- на 1 грн. прибутку навантаження зросло до 727,8 грн у 2024 р., що пояснюється низьким рівнем прибутку і високою часткою податків у фінансових результатах.

- на 1 грн. активів податкова інтенсивність зменшилася з 8,6 грн до 7,7 грн, що свідчить про раціональніше використання ресурсів.

– на 1 га ріллі податкове навантаження зменшилося до 964,4 грн, відображаючи більш ефективне використання земельних угідь у виробничому процесі.

Таблиця 2.9

Оцінка податкового навантаження ФГ «ВОЛ»

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р.	
				+/-	%
Загальна сума податків та платежів, тис. грн.	271,6	261,5	252,2	-19,4	92,9
Площа сільськогосподарської ріллі, га	261,5	261,5	261,5	0,0	100,0
Валовий дохід, тис. грн.	3837,0	8154,9	12984,5	9147,5	338,4
Прибуток, тис. грн.	1751,3	100,7	346,5	-1404,8	19,8
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	31525,5	32451,5	32675,1	1149,6	103,6
Податкове навантаження:					
– на 1 грн. валового доходу, грн.	70,8	32,1	19,4	-51,4	27,4
– на 1 грн. прибутку, грн.	155,1	2596,8	727,8	572,8	469,3
– на 1 грн. активів, грн.	8,6	8,1	7,7	-0,9	89,6
– на 1 га ріллі, грн.	1038,6	1000,0	964,4	-74,2	92,9

Джерело: розраховано автором на основі даних підприємства

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що ФГ «ВОЛ» демонструє тенденцію до зниження відносного податкового навантаження на основні ресурси та доходи, що є позитивним фактором для розвитку господарства. Разом із тим високий рівень податкового тиску на прибуток свідчить про необхідність удосконалення фінансового планування та оптимізації витрат для підвищення рентабельності діяльності.

Для поглибленої оцінки ефективності оподаткування та виявлення рівня податкового тиску на фінансово-господарську діяльність ФГ «ВОЛ» доцільно здійснити розрахунок системи узагальнюючих і спеціальних показників податкового навантаження. Такий підхід дає змогу оцінити вплив податків на формування доходів, витрат і прибутку підприємства, а також визначити податкову віддачу використаних ресурсів.

З цією метою проведено розрахунок показників загальної податкомісткості діяльності, податкового навантаження за окремими податками та коефіцієнтів ефективності оподаткування. Результати розрахунків наведено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Оцінка ефективності оподаткування ФГ «ВОЛ»

№ з/п	Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р., +/-
1. Загальні показники ефективності оподаткування					
1.1	Рівень податкомісткості реалізованої продукції (податкоспроможності підприємства)	0,071	0,032	0,019	-0,052
1.2	Рівень податкового навантаження доходів	0,071	0,032	0,019	-0,052
1.3	Рівень податкового навантаження витрат	0,112	0,034	0,020	-0,092
1.4	Рівень податкового навантаження прибутку	0,155	2,597	0,728	+0,573
1.5	Дохід на 1 гривню сплачених податків	14,1	31,2	51,5	+37,4
2. Податкове навантаження з податку на доходи фізичних осіб					
2.1	Коефіцієнт податкового навантаження витрат із ПДФО	0,043	0,014	0,008	-0,035
3. Податкове навантаження з єдиного податку четвертої групи					
3.1	Коефіцієнт податкового навантаження доходів із ЄП	0,019	0,008	0,006	-0,013
3.2	Коефіцієнт податкового навантаження витрат із ЄП	0,030	0,009	0,006	-0,024
3.3	Коефіцієнт податкового навантаження прибутку із ЄП	0,041	0,686	0,210	+0,169

Джерело: розраховано автором на основі даних підприємства

Результати розрахунків свідчать, що у досліджуваному періоді в ФГ «ВОЛ» спостерігається загальна тенденція до зниження податкового навантаження, що є позитивним чинником з позиції підвищення фінансової стійкості підприємства. Зменшення рівня податкомісткості реалізованої продукції та податкового навантаження доходів означає, що кожна гривня отриманого доходу потребує дедалі менших податкових відрахувань.

Водночас аналіз податкового навантаження витрат підтверджує, що темпи зростання витрат у 2023-2024 рр. перевищували темпи зростання податкових платежів, що зумовило зниження відповідних коефіцієнтів. Це свідчить про відносне зменшення податкового тиску на виробничу діяльність підприємства, однак одночасно вказує на проблему зростання собівартості продукції.

Особливої уваги заслуговує показник податкового навантаження прибутку. Його різке зростання у 2023 р. пояснюється суттєвим скороченням прибутку підприємства за незмінних податкових зобов'язань, що є характерною рисою оподаткування сільськогосподарських підприємств — платників єдиного податку IV групи. У 2024 р. ситуація частково стабілізувалася, однак податковий тиск на фінансовий результат залишається відносно високим.

Зростання доходу на 1 гривню сплачених податків у динаміці є позитивним явищем і свідчить про підвищення податкової ефективності господарської діяльності ФГ «ВОЛ». Це означає, що підприємство отримує більший економічний результат за кожен гривню податкових платежів.

Податкове навантаження з ПДВ упродовж усього періоду відсутнє, що зумовлено перебуванням господарства на спрощеній системі оподаткування та відповідає чинному податковому законодавству. Водночас податкове навантаження з податку на доходи фізичних осіб та єдиного податку IV групи має тенденцію до зниження відносно доходів і витрат, що свідчить про стабільність податкових умов функціонування підприємства.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що система оподаткування ФГ «ВОЛ» у цілому не створює надмірного податкового тиску, однак фінансові результати діяльності значною мірою залежать не від рівня податкового навантаження, а від ефективності управління витратами та прибутковістю виробництва. Це обумовлює доцільність подальшого вдосконалення фінансового та виробничого менеджменту підприємства.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ФГ «ВОЛ»

3.1. Удосконалення обліку розрахунків за податками

В умовах трансформації податкової системи України, посилення вимог до прозорості обліку та цифровізації податкового адміністрування особливої актуальності набуває питання удосконалення обліку розрахунків за податками на рівні суб'єктів господарювання. Для фермерських господарств, зокрема ФГ «ВОЛ», ефективна організація податкового обліку є важливим чинником фінансової стабільності, дотримання податкової дисципліни та мінімізації податкових ризиків.

Проведене дослідження нормативних документів України по оподаткуванню показує, що єдиним податком, до якого розроблено всі первинні документи (податкові накладні), облікові реєстри (реєстри отриманих та виданих податкових накладних), звітність, є податок на додану вартість (ПДВ) (рис. 3.1).

Практика організації податкового обліку показує, що облікові реєстри мають залежати від системи оподаткування підприємства. Так, облік податкових платежів в умовах оподаткування підприємства за спрощеною системою має значно менше відмінностей від фінансового обліку, ніж облік податкових платежів в умовах оподаткування податку на прибуток. Використання вказаних облікових реєстрів для обліку податкових платежів дасть змогу контролювати склад доходів, витрат, податкових зобов'язань (кредиту) з ПДВ, одночасно покращуючи якість та інформаційне забезпечення показників, що відображаються у податковій звітності.

Аграрний бізнес в Україні стає все більше вузькоспеціалізованим. Переважна більшість сільськогосподарських підприємств займаються лише

рослинництвом. Причому у рослинництві переважають експортоорієнтовані культури: пшениця, ячмінь, кукурудза, ріпак та соняшник.

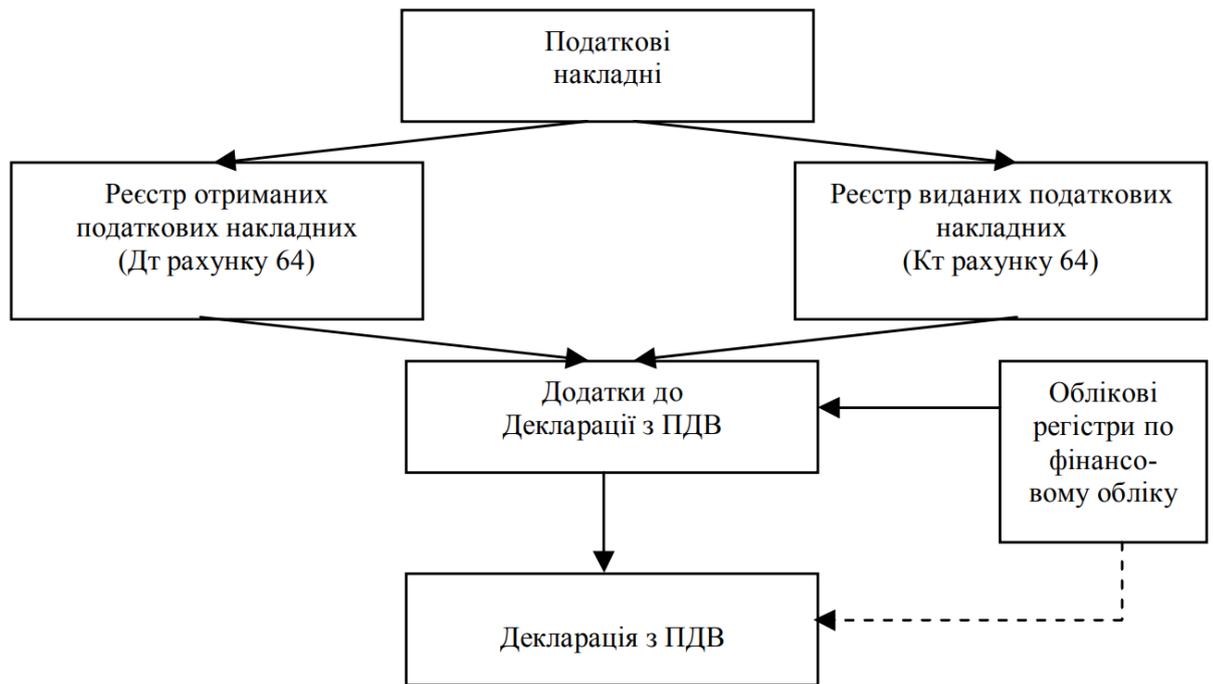

Рис. 3.1 Інформаційні потоки обліку ПДВ

Джерело: сформовано автором

До числа проблемних питань у сфері оподаткування в аграрному секторі можна віднести наступні:

- справедливість використання грошової оцінки землі як бази для оподаткування єдиним податком четвертої групи як для рослинницької, так і для тваринницької галузі. У рослинництві земля є основним засобом виробництва, а у тваринництві доходи все менше залежать від площ наявних земельних угідь;

- доцільність застосування однакового податкового інструментарію до агрохолдингів, які обробляють великий обсяг сільськогосподарських угідь, й до малих та середніх господарств, у яких набагато вищий рівень виробничих витрат в розрахунку на гектар і часто більші соціальні внески внаслідок більш збалансованої структури виробництва;

- спрямованість стимулюючого податкового механізму, який не стимулює до створення більшої кількості робочих місць та збільшення

доданої вартості в агровиробництві, а провокує перетворення вітчизняного агробізнесу в сировинний придатак.

Аналіз діючої системи обліку розрахунків за податками у ФГ «ВОЛ» свідчить, що вона в цілому відповідає вимогам чинного законодавства та базується на використанні журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку. Водночас виявлено низку напрямів, удосконалення яких сприятиме підвищенню аналітичності облікової інформації, посиленню внутрішнього контролю та оптимізації процесу формування податкової звітності.

Одним із ключових напрямів удосконалення є деталізація аналітичного обліку розрахунків за податками. Доцільним є розширення аналітики за рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами» у розрізі окремих субрахунків за кожним видом податку із зазначенням строків сплати, податкових періодів та відповідальних осіб. Такий підхід дозволить оперативно контролювати податкові зобов'язання, своєчасно виявляти прострочену заборгованість та уникати штрафних санкцій.

На даний час в багатьох сільськогосподарських підприємствах Тульчинського району для розрахунків за податками і платежами використовується лише рахунок 641. З метою удосконалення аналітичного обліку в розрізі податків, які ФГ «ВОЛ» сплачує до бюджету, пропонуємо керівництву господарства використовувати в процесі облікової роботи субрахунки другого порядку, наведені на рис. 3.2.

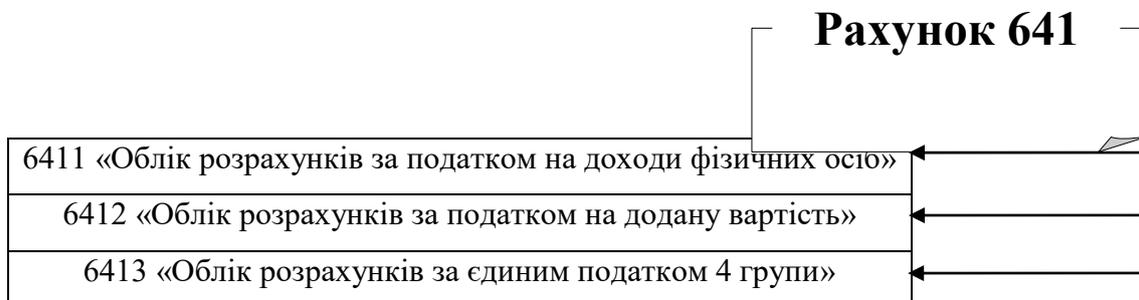

Рис. 3.2 Пропозиція з удосконалення аналітичного обліку податків, які перераховуються ФГ «ВОЛ» до бюджету

Джерело: сформовано автором

На практиці нерідко відбувається ситуація, коли податкові накладні реєструють в Єдиному реєстрі податкових накладних не відразу після здійснення господарської операції, іноді навіть з порушенням встановлених на законодавчому рівні граничних строків.

Вважаємо, що з метою підвищення контрольної функції та фіксації моменту реєстрації податкових накладних в ЄРПН відкрити в ФГ «ВОЛ» субрахунки другого порядку (рис. 3.3).

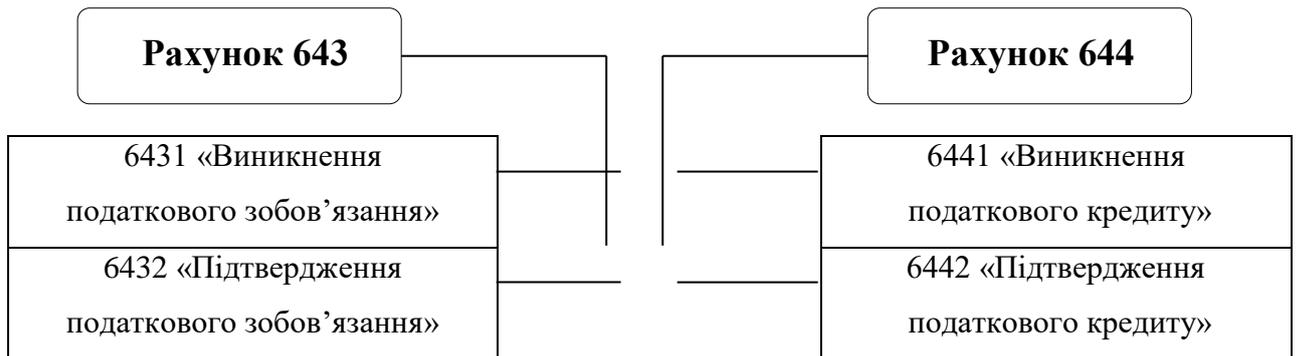

Рис 3.3 Використання субрахунків другого порядку для контролю моменту реєстрації податкової накладної

Джерело: сформовано автором

На нашу думку, ФГ «ВОЛ» при складанні із постачальниками договорів на поставку, необхідно зазначати пункт стосовно відповідальності за невиконання обов'язку належним чином та у встановлений законом строк складання податкових накладних, розрахунків коригування податкових накладних і реєстрації їх в Єдиному реєстрі податкових накладних. Якщо з вини постачальника буде невизнано податковий кредит (невірно оформлені податкові накладні, видаткові накладні або товарно-транспортні накладні), то він буде зобов'язан компенсувати суму ПДВ та штрафні санкції.

Важливим напрямом удосконалення обліку є підвищення ролі бухгалтерських довідок-розрахунків у системі первинного обліку податків. Запровадження уніфікованих форм таких довідок для єдиного податку четвертої групи, податку на доходи фізичних осіб, військового збору та, у разі реєстрації, податку на додану вартість, сприятиме підвищенню

обґрунтованості нарахування податкових сум і забезпечить чіткий зв'язок між первинними документами та обліковими регістрами.

З метою вдосконалення синтетичного обліку доцільним є оптимізація ведення журналів-ордерів шляхом запровадження додаткових аналітичних граф або допоміжних відомостей до журналу-ордера за рахунком 64. Це дозволить систематизувати інформацію про нарахування та сплату податків у розрізі місяців і кварталів, що особливо важливо для платника єдиного податку четвертої групи з нерівномірним розподілом податкового навантаження протягом року.

Окрему увагу в процесі удосконалення обліку розрахунків за податками слід приділити внутрішньому контролю за податковими розрахунками. Доцільним є запровадження внутрішнього графіка податкових платежів, який міститиме інформацію про вид податку, суму зобов'язання, граничний строк сплати та фактичну дату перерахування коштів. Такий інструмент сприятиме підвищенню фінансової дисципліни та зменшенню ризику порушення податкового законодавства.

Крім того, перспективним напрямом удосконалення є часткова автоматизація обліку податкових розрахунків шляхом використання бухгалтерських програм або електронних таблиць для формування розрахунків податкових зобов'язань та контролю за їх виконанням. Навіть за умов невеликого масштабу діяльності фермерського господарства використання елементів автоматизації дозволяє скоротити трудомісткість облікових робіт, зменшити ймовірність помилок та забезпечити оперативний доступ до аналітичної інформації.

На нашу думку, найбільш доцільним варіантом автоматизації бухгалтерського обліку у ФГ «ВОЛ» є впровадження програмного забезпечення Дебет Плюс з галузевою конфігурацією «Сільське господарство». Вибір зазначеного програмного продукту зумовлений його адаптацією до специфіки аграрного виробництва, відповідністю національним стандартам бухгалтерського обліку та податкового

законодавства України, а також можливістю використання на підприємствах малого та середнього бізнесу.

Конфігурація «Сільське господарство» забезпечує автоматизоване ведення обліку земельних ресурсів, витрат на вирощування сільськогосподарських культур, розрахунків з оплати праці, а також обліку податкових зобов'язань, що є особливо важливим для платників єдиного податку четвертої групи. У межах обліку розрахунків за податками програма дозволяє автоматично формувати аналітичні дані за рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами» у розрізі окремих податків і зборів, що відповідає вимогам журнально-ордерної форми обліку, яка застосовується у ФГ «ВОЛ».

Використання програмного забезпечення «Дебет Плюс» сприяє підвищенню точності нарахування податкових зобов'язань, зокрема єдиного податку четвертої групи, податку на доходи фізичних осіб та військового збору. Автоматизація розрахунків мінімізує ризик арифметичних і методологічних помилок, забезпечує контроль за строками сплати податків та формуванням податкової звітності, а також полегшує процес узгодження даних між первинними документами, регістрами аналітичного і синтетичного обліку.

Крім того, впровадження автоматизованої системи обліку створює передумови для оперативного отримання узагальненої інформації про податкове навантаження підприємства, що має важливе значення для фінансового планування та управління грошовими потоками. Формування стандартних і довільних звітів у програмі дозволяє керівництву ФГ «ВОЛ» здійснювати моніторинг податкових розрахунків у динаміці та своєчасно реагувати на зміни у законодавстві або фінансовому стані господарства.

Таким чином, впровадження програмного забезпечення «Дебет Плюс» з конфігурацією «Сільське господарство» є обґрунтованим і перспективним напрямом удосконалення автоматизації бухгалтерського обліку у ФГ «ВОЛ». Реалізація даного підходу сприятиме підвищенню якості облікової

інформації, дотриманню податкової дисципліни та зміцненню фінансової стійкості фермерського господарства, що відповідає сучасним вимогам до організації обліку в аграрному секторі економіки.

3.2. Впровадження внутрішнього аудиту у господарстві

При здійсненні перевірки аудитором необхідно дослідити необхідність податкової та фінансової звітності нормативним і методологічним вимогам до її складання. До нормативно-правового забезпечення аудиту за податками та платежами належать: Конституція України, Податковий, господарський та Цивільний кодекси, Закони України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», інші нормативно-правові акти, що регулюють окремі види податків та зборів, міжнародні стандарти аудиту, Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інструктивні та методичні матеріали міністерств і відомств, внутрішні документи аудиторських фірм та підприємств.

Облік на підприємствах виконує кілька функцій, однією з основних є контрольна функція. Це виражається в перевірці законності, точності та доцільності господарських операцій. Контроль розрахунків з бюджетом за податками та платежами на підприємствах має особливе значення, тому що контроль за своєчасністю, повнотою та поданням податкової звітності унеможливує вчинення податкових злочинів. На підприємствах контроль має бути організований і здійснюватися керуючою організацією. Залежно від розміру підприємства це може бути служба внутрішнього контролю або один контролер чи аудитор).

Для того щоб внутрішній контроль функціонував ефективно і мав відповідні повноваження, його діяльність має бути прописана в документах внутрішнього контролю. Як правило, це розділ або додаток до наказу про облікову політику компанії. Для отримання більш достовірного висновку про

стан звірки з бюджетом необхідно здійснювати окремий внутрішній контроль за кожним податковим платежем.

Оскільки ФГ «ВОЛ» перебуває спрощені системі, контроль розрахунків із бюджетом має здійснюватися в частині єдиного податку 4 груп, ПДВ і ПДФО (при цьому військовий податок і ЄСВ також мають враховуватися з огляду на єдину податкову базу). Дослідження стану контролю розрахунків з податків і платежів на підприємствах показало, що внутрішній контроль здійснюється самими працівниками (самоконтроль), а функціональний внутрішній контроль має форму вертикального контролю, на що вказують стосунки «головний бухгалтер - бухгалтер». Дослідження показало, що вертикальний контроль розрахунків з бюджетом на досліджуваних підприємствах ефективний за всіма податками та платежами. Це пов'язано з тим, що головний бухгалтер зобов'язаний перевіряти показники за підписаними ним відомостями. Також було виявлено, що хоча на підприємстві й існує інвентаризаційна комісія, до її обов'язків не входить контроль за відшкодуванням коштів до бюджету.

Основною метою впровадження внутрішнього аудиту на підприємстві є отримання незалежної достовірної оцінки його фінансово-господарської діяльності з метою встановлення фактів порушень, виявлення резервів поліпшення підприємства. На рис. 3.5 зображені етапи внутрішнього аудиту.

Перевірка вважається закінченою, коли виявлені порушення усунені, а фінансово-господарська діяльність підрозділу, що перевіряється, забезпечує повний господарський розрахунок і раціональне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Безпосередньо функції внутрішньогосподарського аудиту визначаються керівництвом підприємства, але можна виділити такі типові його функції:

- перевірка дотримання законів та інших підзаконних актів;
- перевірка системи бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю;

– перевірка наявності, стану і забезпечення збереження майна підприємства;

Рис. 3.4 Етапи проведення внутрішнього аудиту

Джерело: сформовано автором

– перевірка правильності визначення обсягу одержаного прибутку;
 – перевірка правильності визначення і своєчасності сплати податку на прибуток, відрахувань до соціальних фондів;

- перевірка правильності розрахунку податкових зобов'язань з податку на додану вартість, акцизного збору;

- розробка рекомендацій щодо поліпшення системи бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю.

Планування необхідне для систематизації управління розрахунками з бюджетом, вибору найбільш підходящих процедур і забезпечення якості розрахунків. Інформацію про основні етапи контролю, періоди, умови, процедури та відповідальних осіб відображено в Плані контролю розрахунків з бюджетом за податками і платежами, у частині податків і платежів. Оскільки в компанії, що перевіряється, такий документ відсутній, пропонується його використати.

Графік проведення контрольних заходів на ФГ «ВОЛ» наведено в таблиці 3.1.

Таким чином, у другому стовпчику проєкту графіка «Адміністративні завдання та адміністративні процедури» відображаються завдання, що мають бути виконані під час адміністрування, та адміністративні процедури, які використовуються для виконання адміністрування; у третьому стовпчику «Дата адміністрування» зазначається дата (місяць, квартал або рік), коли адміністратор має перевірити бюджетну звітність.

У графі 4 «Період виконання, дні», графі 5 «Ім'я контролера» та графі 6 «Примітки» зазначають, відповідно, період виконання процедури контролю за кожним податком і платежем, ім'я контролера, який проводив перевірку на конкретному етапі контролю, та зауваження щодо деталей контролю. Залежно від мети перевірки внутрішній контроль звірки з бюджетом може здійснюватися загалом за всіма сплаченими податками та платежами або окремо за платежами відповідних податків. У бухгалтерії компанії є окремий співробітник, який відповідає за облік ПДВ, тому головний бухгалтер відповідає за внутрішній контроль у цій сфері.

Таблиця 3.1

План-графік контролю розрахунків з бюджетом за податками і платежами

Об'єкт перевірки _____ Планові витрати часу на перевірку _____ люд/год.

Контролери _____

План-графік внутрішнього контролю розрахунків за податками склав: _____ / _____

Стадія процесу контролю	Завдання контролю та контрольні процедури	Дата проведення	Факт термін, дні	ПІБ контролера	Примітки
Організаційна	Попереднє ознайомлення з об'єктами контролю; вивчення висновку попередньої перевірки, розподіл контрольних функцій між контролерами				
Методична	Перевірка визначеного об'єкту (за варіантом): -від первинних документів до звітності; -від звітності до первинних документів				
Заключна	Аналіз отриманих результатів, формування висновку перевірки та пропозицій щодо усунення виявлених помилок				
Інспекційна	Перевірка виконання пропозицій щодо усунення виявлених недоліків, прийнятих на попередній стадії контролю; розробка пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їх виникненню у майбутньому.				

Джерело: розроблено автором.

Для того щоб деталізувати внутрішній контроль звірки з бюджетом у компанії, пропонується запровадити робочий документ із контролю звірки ПДВ.

Завданнями керівника бухгалтерії під час контролю звірки ПДВ є:

- 1) перевірка відповідності звітності законодавству, чинному на момент перевірки;
- 2) встановлення правильності застосування податкових відрахувань та відстеження їх надходження;
- 3) перевірка відповідності звітності законодавству, чинному на момент перевірки.

Усі інші процедури з обліку ПДВ, тобто складання податкових декларацій, подавання декларацій і звітів, а також звітів з податкового бюджету. Проекти робочих і рекомендованих документів наведено в таблицях 3.2 і 3.3 відповідно.

Таблиця 3.2

**Правильність визначення податкового кредиту у ФГ «ВОЛ»
у січні 2023 року**

Податковий кредит	За даними підприємства, тис.грн		За даними внутрішнього контролю, тис.грн		Відхилення, тис.грн	
	База оподаткування	ПДВ	База оподаткування	ПДВ	База оподаткування	ПДВ
Придбання товарів/послуг та необоротних активів на митній території України	850	170	850	170	-	-
Погашені податкові векселі	120	24	100	20	20	4
Коригування податкового кредиту	20	4	20	4	-	-
Усього	990	198	970	194	20	4

Джерело: розроблено автором.

Пропонований робочий документ дасть змогу керівництву охопити основні аспекти формування розрахунків з ПДВ на підприємствах та дослідити правильність, своєчасність і законність ведення обліку. Таким чином, застосування вищевказаних пропозицій у ФГ «ВОЛ» дасть змогу поліпшити внутрішній контроль за сплатою податків і розрахунків з бюджетом. Зрештою при своєчасному виявленні та усуненні порушень можна уникнути податкових штрафів та інших неприємностей. Запропоноване організаційно-методичне забезпечення дасть змогу спростити функцію бухгалтерського контролю розрахунків з бюджетом за податками та платежами на підприємствах.

**Правильність визначення податкового зобов'язання у ФГ «ВОЛ»
у січні 2023 року**

Податкові зобов'язання	За даними підприємства, тис.грн		За даними внутрішнього контролю, тис.грн		Відхилення, тис.грн	
	База оподаткування	ПДВ	База оподаткування	ПДВ	База оподаткування	ПДВ
Операції на митній території України, що оподатковуються за основною ставкою	1234	2468	1234	2468	-	-
Коригування податкових зобов'язань	36	7,2	36	7,2	-	-
Усього	1270	2475,2	1270	2475,2	-	-

Джерело: розроблено автором.

Ще до початку проведення аудиту, з метою зменшення свого підприємницького ризику аудитор необхідно обумовити всі питання перевірки цих розрахунків з клієнтом та відобразити їх в договорі, в загальному плані та програмі.

Слід чітко встановити та погодити обсяг перевірки (період, що перевіряється; види податків тощо) та метод організації перевірки (суцільний, вибірковий). Як правило. Правильність нарахування податків і зборів та своєчасність їх сплати проводять суцільним методом. Суцільний метод організації перевірки дозволяє максимально знизити ризик, але вимагає багато часу і трудових затрат, що в свою чергу збільшує оплату за аудит.

3.3. Напрями зниження податкового навантаження

У сучасних умовах господарювання питання оптимізації податкового навантаження набуває особливої актуальності для сільськогосподарських

підприємств, зокрема фермерських господарств. Податкове навантаження безпосередньо впливає на фінансові результати діяльності, рівень рентабельності та інвестиційну спроможність суб'єкта господарювання. Для ФГ «ВОЛ», яке здійснює діяльність у галузі сільського господарства та перебуває на спрощеній системі оподаткування (єдиний податок четвертої групи), актуальним є пошук і впровадження економічно обґрунтованих напрямів зниження податкового навантаження без порушення вимог чинного законодавства України.

Податкове навантаження фермерського господарства формується під впливом низки чинників, серед яких ключовими є обрана система оподаткування, структура землекористування, рівень оплати праці, обсяги виробництва та реалізації продукції, а також організація бухгалтерського і податкового обліку. Відтак напрями його зниження мають комплексний характер і повинні охоплювати як податкове планування, так і удосконалення внутрішніх облікових процесів.

Одним із основних напрямів зниження податкового навантаження у ФГ «ВОЛ» є збереження та раціональне використання переваг спрощеної системи оподаткування у вигляді єдиного податку четвертої групи. Зазначена система є найбільш прийнятною для аграрних підприємств, оскільки дозволяє замінити сплату низки загальнодержавних податків одним платежем, розмір якого залежить від площі та нормативної грошової оцінки земельних угідь. За умови стабільного землекористування та дотримання вимог щодо частки сільськогосподарського товаровиробництва, застосування четвертої групи єдиного податку забезпечує відносно прогнозований рівень податкових витрат (табл. 3.4).

Важливим напрямом зниження податкового навантаження є оптимізація структури земельного банку фермерського господарства. Оскільки база оподаткування єдиним податком четвертої групи безпосередньо залежить від нормативної грошової оцінки земель, доцільним є постійний аналіз договорів оренди землі, перегляд умов землекористування

та обґрунтоване формування складу сільськогосподарських угідь. Рациональне використання земельних ресурсів дозволяє уникати надмірних податкових витрат та підвищувати ефективність використання кожного гектара землі.

Таблиця 3.4

Напрями зниження податкового навантаження

№ п.п.	Напрямок зниження податкового навантаження	Зміст та характеристика напрямку
1	Рациональне використання режиму єдиного податку IV групи	Забезпечення дотримання критеріїв перебування на IV групі (частка сільськогосподарського товаровиробництва не менше 75 %), що дозволяє замінити сплату податку на прибуток, земельного податку та рентної плати єдиним податком
2	Контроль та актуалізація нормативної грошової оцінки земель	Перевірка правильності застосування показників нормативної грошової оцінки, своєчасне врахування змін у документації щодо земельних ділянок
3	Оптимізація фонду оплати праці	Застосування сезонної зайнятості та гнучких форм оплати праці з урахуванням сезонності сільськогосподарського виробництва
4	Удосконалення обліку розрахунків за податками	Чітке ведення аналітичного та синтетичного обліку за рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами» у розрізі податків, що сплачуються платником IV групи
5	Податкове планування з урахуванням специфіки IV групи	Планування господарської діяльності з урахуванням незмінності бази оподаткування протягом року та сезонності надходження доходів
6	Використання податкових пільг та податкових знижок	Застосування податкових пільг у рамках податкового законодавства
7	Внутрішній контроль податкових розрахунків	Систематичний контроль правильності нарахування і сплати податків, характерних для платників єдиного податку IV групи

Джерело: розроблено автором

Наступним напрямом зниження податкового навантаження у ФГ «ВОЛ» є оптимізація витрат на оплату праці з одночасним дотриманням вимог трудового і податкового законодавства. Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір формують значну частку податкових платежів фермерського господарства. У цьому контексті доцільним є впровадження гнучких форм оплати праці, використання сезонної зайнятості, а також обґрунтоване застосування цивільно-правових договорів у випадках, передбачених законодавством. Такий підхід дозволяє адаптувати фонд оплати праці до сезонності сільськогосподарського виробництва та зменшити податкове навантаження у періоди зниження обсягів діяльності.

Вагомим чинником зниження податкового навантаження є належна організація бухгалтерського та податкового обліку. Чітке розмежування аналітичного і синтетичного обліку розрахунків за податками, своєчасне відображення податкових зобов'язань та контроль за строками їх сплати дають змогу уникати штрафних санкцій і пені, які фактично збільшують податкове навантаження підприємства. Для ФГ «ВОЛ» особливе значення має систематичний внутрішній контроль правильності нарахування податків та відповідності облікових даних вимогам чинного законодавства.

Окремим напрямом зниження податкового навантаження є використання податкових пільг і преференцій, передбачених для сільськогосподарських товаровиробників. Законодавство України передбачає низку податкових стимулів для аграрного сектору, зокрема у сфері плати за землю, оподаткування доходів окремих категорій працівників, а також спеціальні режими оподаткування в окремі періоди. Систематичний моніторинг змін у податковому законодавстві дозволяє ФГ «ВОЛ» своєчасно адаптувати податкову політику та використовувати доступні інструменти зменшення податкового навантаження.

Важливу роль у зниженні податкового навантаження відіграє автоматизація обліку та податкових розрахунків. Використання автоматизованих систем обліку забезпечує підвищення точності розрахунків,

скорочення часу на підготовку податкової звітності та зменшення ризику помилок, що можуть призвести до донарахувань податків і штрафних санкцій. Для ФГ «ВОЛ» автоматизація обліку сприяє більш ефективному управлінню податковими платежами та прогнозуванню податкового навантаження у середньо- та довгостроковій перспективі.

Ще одним напрямом зниження податкового навантаження є впровадження елементів податкового планування. Податкове планування передбачає попередній аналіз господарських операцій з точки зору їх податкових наслідків і вибір таких варіантів здійснення діяльності, які забезпечують мінімальний рівень податкових витрат у межах чинного законодавства. Для фермерського господарства це може стосуватися вибору строків реалізації продукції, планування інвестицій у основні засоби, а також управління грошовими потоками з урахуванням податкових зобов'язань.

Аналізуючи звітність по ПДФО слід відмітити, що працівники не користуються податковою соціальною пільгою. Податкові пільги можуть бути значним джерелом зниження податкового навантаження.

На підставі наведених пропозицій ми провели економічні розрахунки з можливих резервів зниження податкових платежів до бюджету. Дані таблиці 3.5 свідчать про можливість зниження податкового навантаження на ФГ «ВОЛ» на 10 % з податку на доходи фізичних осіб.

Зазначені недоліки потребують відповідних змін і уточнень до спеціальних режимів оподаткування сільгоспвиробників, що стимулюватимуть сільський розвиток. В основу змін мають бути закладені нові концептуальні положення, серед яких слід назвати такі:

1) те, що спеціальні режими оподаткування мають враховувати види виробництв сільськогосподарської продукції, що відрізняються за рівнем рентабельності;

2) стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції;

3) переважне впровадження режимів спеціального оподаткування для селоутворюючих підприємств – виробників сільськогосподарської продукції;

4) забезпечення стабільності та зручності справляння податків з виробників сільськогосподарської продукції;

5) запровадження сплати платниками єдиного податку 4 групи ресурсних платежів (земельного податку, рентної плати за спеціальне використання води).

Таблиця 3.5

Резерви зниження податкового навантаження

у ФГ «ВОЛ», тис. грн.

Види податків, зборів та обов'язкових платежів	2024 р.	Прогноз на 2026 р.	2026 р. до 2024 р.	
			+/-	%
Єдиний податок 4 групи	72,6	72,6	0	100
Податок з доходів фізичних осіб	56,8	51,1	5,7	90
Єдиний соціальний внесок	68,7	68,7	0	100
Військовий збір	5	5	0	100
ПДФО (паї)	45,3	45,3	0	100
Військовий збір (паї)	3,8	3,8	0	100
Разом	252,2	249,5	2,7	98

Джерело: розроблено автором

Запропоновані зміни в чинному механізмі оподаткування підприємств – виробників сільськогосподарської продукції – мають сприяти подальшому зростанню обсягів виробництва, підвищенню ефективності виробництва, його технологічності, підвищенню рівня продовольчої та економічної безпеки країни, що є пріоритетним напрямом розвитку держави.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що зниження податкового навантаження у ФГ «ВОЛ» має здійснюватися на засадах законності, економічної доцільності та системності. Комплексне поєднання таких

напрямів, як ефективне використання спрощеної системи оподаткування, оптимізація землекористування і фонду оплати праці, удосконалення обліку, автоматизація податкових розрахунків та податкове планування, дозволить фермерському господарству мінімізувати податкові витрати, підвищити фінансову стійкість та забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Податки є ключовою фінансово-економічною категорією, що забезпечує формування доходів бюджету та виконує регулюючу функцію в економіці. Вони мають обов'язковий, безвідплатний і законодавчо встановлений характер та виступають інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту між державою й суб'єктами господарювання. Аналіз наукових підходів засвідчив відсутність єдиного трактування сутності податків, що пояснюється їх багатогранністю та дослідженням у межах економічного, фінансового, правового й обліково-аналітичного підходів.

Податкове навантаження є інтегральним показником ефективності податкової системи, який характеризує рівень фіскального впливу на діяльність підприємств і економіку загалом. Його оптимальний рівень повинен забезпечувати баланс між фіскальними інтересами держави та економічними можливостями платників податків. Оцінка податкового навантаження є необхідною передумовою формування результативної податкової політики та зміцнення фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

2. Визначено, що облік розрахунків за податками є складовою системи фінансового управління підприємством і забезпечує своєчасне, повне та достовірне відображення податкових зобов'язань у бухгалтерських регістрах і фінансовій звітності. Його нормативно-правову основу формують Конституція України, Податковий і Бюджетний кодекси, законодавство з бухгалтерського обліку та підзаконні нормативні акти.

Організація податкового обліку передбачає правильне визначення об'єктів оподаткування, застосування відповідних рахунків і субрахунків, належне документальне оформлення та контроль за своєчасністю сплати податкових платежів.

Аудит розрахунків за податками виступає важливим елементом системи внутрішнього й зовнішнього контролю, спрямованим на перевірку законності, правильності та повноти нарахування і сплати податків. Він

дозволяє знизити податкові ризики, запобігти фінансовим санкціям та підвищити прозорість фінансової діяльності підприємства.

3. Аналіз податкового навантаження виступає важливим елементом фінансово-аналітичного забезпечення управління підприємством, оскільки дозволяє оцінити ступінь впливу оподаткування на результати його господарської діяльності. Методологічною основою такого аналізу є системний підхід, інструментарій фінансового аналізу та економіко-статистичні методи дослідження.

Оцінювання рівня податкового навантаження здійснюється на основі сукупності абсолютних і відносних показників, що відображають співвідношення податкових платежів із ключовими фінансово-економічними індикаторами діяльності підприємства. Використання горизонтального, вертикального, коефіцієнтного та факторного аналізу забезпечує можливість дослідити динаміку, структуру та причини змін податкового тиску.

Узагальнено, що застосування науково-методичних підходів до аналізу податкового навантаження створює інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію податкових платежів у межах чинного законодавства та зміцнення фінансової стійкості підприємства.

4. Проведений аналіз господарської діяльності ФГ «ВОЛ» засвідчив, що підприємство функціонує як багатoproфільний аграрний товаровиробник із чітко вираженою зерно-технічною спеціалізацією. Ресурсний потенціал господарства характеризується стабільністю земельного фонду, поступовим зростанням вартості основних засобів та помірним нарощуванням фінансового капіталу.

Водночас скорочення чисельності працівників зумовило підвищення навантаження на одного працівника та посилення залежності виробництва від рівня механізації. Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції має нерівномірний характер, що пов'язано зі змінами структури посівів і ринкової кон'юнктури.

Незважаючи на суттєве зростання чистого доходу, показники прибутковості у 2023–2024 рр. залишаються нестабільними через випереджальні темпи зростання собівартості продукції. Це свідчить про необхідність посилення контролю за витратами та підвищення ефективності використання ресурсів.

5. Дослідження організації первинного, аналітичного та синтетичного обліку розрахунків за податками у ФГ «ВОЛ» показало, що система обліку загалом відповідає вимогам чинного законодавства та базується на застосуванні журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку.

Первинний облік забезпечує належне документальне підтвердження виникнення податкових зобов'язань, зокрема з єдиного податку IV групи, податку на доходи фізичних осіб, військового збору та інших обов'язкових платежів. Аналітичний облік за рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами» дозволяє здійснювати деталізований контроль за кожним видом податку, а синтетичний облік забезпечує узагальнення даних у журналі-ордері та Головній книзі.

Загалом організація обліку розрахунків з бюджетом у господарстві є системною та контрольованою, що створює передумови для своєчасного виконання податкових зобов'язань і формування достовірної звітності.

6. Аналіз рівня податкового навантаження ФГ «ВОЛ» засвідчив, що у 2022–2024 рр. спостерігається тенденція до зниження відносного податкового тиску на дохід, активи та земельні ресурси підприємства. Це свідчить про стабільність податкових умов функціонування господарства та ефективність застосування спрощеної системи оподаткування.

Структура податкових платежів характеризується переважанням єдиного податку IV групи та соціальних внесків, що відповідає галузевій специфіці аграрного виробництва. Разом із тим податкове навантаження на прибуток залишається відносно високим через нестабільність фінансового результату.

Розраховані показники ефективності оподаткування підтверджують зростання податкової віддачі, однак свідчать, що фінансова стійкість підприємства більшою мірою залежить від ефективності управління витратами, ніж від рівня податкових платежів.

7. Дослідження організації обліку розрахунків за податками у ФГ «ВОЛ» показало, що облік загалом відповідає вимогам чинного законодавства України та ведеться за журнально-ордерною формою бухгалтерського обліку. Разом із тим, виявлено резерви вдосконалення, зокрема:

- необхідність деталізації рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» шляхом відкриття субрахунків другого порядку за кожним видом податку;

- впровадження стандартизованих бухгалтерських довідок-розрахунків для обґрунтованого визначення податкових сум;

- ведення аналітичних граф у журналах-ордерах та допоміжних відомостей для більш точного контролю нарахування і сплати податків;

- створення внутрішнього календаря податкових платежів для зміцнення фінансової дисципліни та своєчасного виконання зобов'язань;

- автоматизація обліку податкових зобов'язань за допомогою програмного забезпечення «Дебет Плюс» із галузевою конфігурацією «Сільське господарство», що забезпечує оперативний доступ до аналітичної інформації, підвищує точність розрахунків і скорочує ризики помилок.

Впровадження зазначених заходів дозволяє підвищити якість облікової інформації, зміцнити податкову дисципліну та підвищити фінансову стійкість господарства.

8. Аналіз системи внутрішнього контролю у ФГ «ВОЛ» показав, що функціональний контроль здебільшого здійснюється за вертикальним принципом («головний бухгалтер – бухгалтер») і доповнюється самоконтролем. Однак існує необхідність у посиленні внутрішнього аудиту шляхом:

- розробки та впровадження Плану контролю розрахунків з бюджетом за податками і платежами, що визначає строки, відповідальних осіб та методи перевірки;
- запровадження робочих документів для контролю звірки ПДВ і правильності нарахування податкових зобов'язань;
- систематичної оцінки дотримання законодавства, ефективності обліку та внутрішнього контролю, а також своєчасного виявлення порушень;
- уточнення обсягу перевірки та методів її проведення для зменшення податкових ризиків.

Реалізація цих заходів дозволяє створити об'єктивну оцінку фінансово-господарської діяльності, підвищити ефективність використання ресурсів, забезпечити своєчасність і правильність сплати податків, а також мінімізувати можливі штрафні санкції.

9. Проведений аналіз організації податкового обліку та формування податкового навантаження у ФГ «ВОЛ» дозволяє констатувати, що ефективне управління податковими зобов'язаннями є ключовим фактором забезпечення фінансової стабільності та економічної ефективності фермерського господарства. Встановлено, що комплексне зниження податкового навантаження можливе через поєднання таких напрямів: максимальне використання переваг спрощеної системи оподаткування (єдиний податок четвертої групи), оптимізацію структури земельного банку та фонду оплати праці, удосконалення аналітичного та синтетичного обліку, автоматизацію процесів податкового обліку, а також впровадження системи податкового планування.

На підставі наведених пропозицій економічні розрахунки з можливих резервів зниження податкових платежів до бюджету, свідчать про можливість зниження податкового навантаження на ФГ «ВОЛ» на 10% з ПДФО.

Реалізація зазначених заходів забезпечує науково обґрунтовану можливість прогнозування податкових витрат, підвищення достовірності облікових даних, мінімізацію фінансових ризиків та уникнення штрафних санкцій. Застосування комплексного підходу до управління податковим навантаженням сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів, економічній стійкості господарства та створює передумови для довгострокового розвитку і підвищення інвестиційної привабливості аграрного підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюх О. В. Податковий аудит у системі фінансового контролю: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 412 с.
2. Аудит оподаткування підприємств: навч. посібник. / За ред. О. А. Петрик. Київ: ДННУ, 2012. 352 с.
3. Баранова В. Г., Дубовик О. Е. Вплив податкового навантаження на розвиток підприємництва. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2013. № 1(60). С. 5–30.
4. Бенч Н.Я. Податкове навантаження як окрема економічна категорія: теоретична сутність та спроби обрахунку. *Наукові праці НДФІ*. 2008. №2(43). С. 111-118.
5. Богатирьова Є. М. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні. *Економічний простір*. 2014. № 84. С. 110–121.
6. Буряк П.Ю., Кулинич Х.В. Історичний аспект та сутність податкового навантаження як економічної категорії. *Наука й економіка*. 2014. № 3(35) С. 207–214.
7. Бутинець Ф. Аудит: [підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів]. 3-тє вид., доп. і переоб. Житомир: ПП «Рута», 2005. 512 с.
8. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 12.11.2025).
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн. Баз. на 2-ому виданні ВТС СУМ; голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. Ірпінь: ВТФ Перун, 2005. 1728 с.
10. Волчанська Л.В., Юшковський Д.Д. Податковий аспект організації обліку та аудиту податку на додану вартість. *Економіка і суспільство*. 2023.

URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-10> (дата звернення: 12.11.2025).

11. Гавриленко В.О., Давиденко С.Л. Податкове навантаження як показник ефективності податкової системи в Україні. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2020. Вип. 68. С. 46-55.

12. Гарбар Ж. В., Собчук С. І. Податкові надходження у системі формування доходів бюджету. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7. С. 14-21.

13. Годованець О.В., Маршалок Т.Я. Податкове навантаження: важливий чинник соціально-економічної стратегії держави. *Економічний аналіз*. 2008. № 3. С. 85–89.

14. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник. Київ: Знання, 2015. 390 с.

15. Даценко Г. В., Чолій Л. О. Аудит оподаткування: опорний конспект лекцій. Електронні дані. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2019. URL: http://10.0.2.150/docs/2019/170_2019/Audyt_opodatkuвання.pdf. (дата звернення 12.12.2025).

16. Дєєва Н. М., Редіна Н. І., Дулік Т. О. Оподаткування в Україні. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 544 с.

17. Дмитрук Б.П., Гріднева Д.В. Сучасні реалії методології, методики і організації обліку податків та зборів. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-53> (дата звернення 12.12.2025).

18. Живко З.Б., Родченко С.С. Податкове навантаження: сутність, методи вимірювання та оцінка рівня. *Економічний простір*. 2020. №158. С. 23-27.

19. Загородній А.Г., Єлісеєв А.В. Податки та податкове планування підприємницької діяльності: Монографія. Львів. Цент Бізнес-Сервісу, 2003. 152 с.

20. Зінкевич А.В. Загальна характеристика етапів аудиту податків і платежів. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 26-2. 2018. С. 141-145.
21. Зінкевич А.В. Теоретичні аспекти та методика здійснення аудиту податку на додану вартість. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 17. С. 1359-1364.
22. Іванов С. А. Податкове навантаження та його вплив на економіку: монографія. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 248 с.
23. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Наказ Міністерства фінансів України 30.11.1999 № 291. Дата оновлення: 29.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 22.10.2025).
24. Кодекс законів про працю України № 2005-VIII від 06.04.2017 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2005-19#Text> (дата звернення 12.12.2025).
25. Колісніченко П.Т. Методичні підходи до розрахунку податкового навантаження на мікроекономічному рівні. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: зб. наук. праць. Серія «Економічні науки»*. 2010. № 1(18). С. 49–55.
26. Концева В.В., Антоненко Н.В., Карлова І.О. Обліково-аналітичне забезпечення оцінки податкового навантаження підприємства. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 29. URL: <https://cutt.ly/gx0kxsa> (дата звернення: 28.11.2025).
27. Краєвський В., Костенко О., Скорик М. Податковий аудит: зміст і дуальна функція обліку як об'єкта та засоба. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 24. С. 123–128.
28. Кушнірчук Ю.М. Оптимізація рівня фіскального навантаження з метою економічного забезпечення держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20/11. С. 161–169.

29. Левченко Н.М. Систематизація методик оцінки податкового навантаження на суб'єктів господарювання. *Сталий розвиток економіки*. 2010. № 6. С. 270–275.

30. Липко В.Г., Найда А.В. Зміна податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства в умовах військового стану в Україні. Розвиток агропромислового комплексу та сільських територій під час війни: Збірник матеріалів Науково-практичного форуму, 29 травня 2024 року. Одеса, ОДАУ. 2024. С. 67-70

31. Марківська В.А. Аудит розрахунків з бюджетом за податками і платежами. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2023/konf2203/4/17.pdf> (дата звернення 12.12.2025).

32. Мельник О.В. Податковий аналіз як інструмент податкового менеджменту сільськогосподарського підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. С. 207-210.

33. Мірчев О.В. Проблеми і шляхи нарощування податкового потенціалу у світлі реалізації окремих принципів податкового кодексу України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. № 2(14). С. 134–138.

34. Набатова, Ю. О., Набатова, Ю. А., Богуславська, А. О. Фактори впливу на обсяги податкових надходжень місцевих бюджетів. *Ефективна економіка*. 2017. № 9. С. 101-105.

35. Назаренко І.М. Аудит оподаткування – послуга аудиторських фірм: особливості, актуальність та характеристика. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL: file:///C:/Users/Dell/Downloads/AUDIT_OPODATKUVANNA_-_POSLUGA_AUDITORSKIH_FIRM_OSO.pdf (дата звернення 12.12.2025).

36. Назарова К. О., Гоцуляк В. Д. Податковий аудит: еволюція, тренди, концептуальні вектори розвитку. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 118–123.

37. Нездоймига О.Є. Податки – основний важіль макроекономічного регулювання. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 142-146.

38. Новік О.І. Тлумачення поняття «податкове навантаження» у вітчизняній та зарубіжній літературі. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 5. С. 756-762.
39. Новіков М.А. Порівняльний аналіз методик визначення податкового навантаження та шляхи їх удосконалення. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 2. С. 284.
40. Орищин Т. М. Оптимізація податкового навантаження підприємства: теоретичний та методичний аспекти. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 58-62.
41. Петренко С. М., Пальцун І. М. Аудит: теорія і практика застосування міжнародних стандартів: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Львів: Магнолія 2006, 2019. 520 с.
42. Петті В. Трактат про податки і збори / пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 192 с.
43. Податкова система: посібник / О. В. Балашова, Г.О. Роганова. Краматорськ: ДДМА, 2016. 259 с.
44. Податковий кодекс України № 2146-VIII від 07.09.2017 – VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2146-19#Text> (дата звернення 12.12.2025).
45. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text> (дата звернення 12.12.2025).
46. Пономарьова Т.В., Чала Т.Г. Особливості формування системи статистичних показників дослідження оподаткування й визначення податкового навантаження в Україні. *Соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 168-175.
47. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 8 липня 2010 року № 2464–17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення 12.12.2025).

48. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР: станом на 01.01.2009. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.12.2025).

49. Пугло Ю.О., Оксак І.Ю. Організація технології вирішень завдань управлінського обліку в умовах функціонування інформаційної системи обліку. *Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка*. 2020. С. 60-62. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/13620/1/22.pdf> (дата звернення 06.11.2025)

50. Ратинський В.В., Співак С.М. Синькевич Н.І. Розвиток економічного аналізу в Україні в контексті цифрової економіки. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2023. №7. С. 1-16.

51. Ревенок В.І., Мамчур О.С. Основні аспекти інформаційних систем з обліку нарахування заробітної плати. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 22-25.

52. Савчук В.А. Податкове регулювання економіки: сутність та проблеми реалізації в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 1. С. 62–64.

53. Саніна І. С., Ткачик Л. П. Оцінка рівня податкового навантаження в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 13. С. 211–216.

54. Сідельникова Л. П., Чижова Т. В., Якуша Я.В. Оподаткування суб'єктів підприємництва: навч. посібник. Київ: Ліра-К, 2013. 424 с.

55. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ: Наш формат, 2018. 736 с.

56. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика: монографія. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 312 с.

57. Соколовська А.М. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки. *Економіка України*. 2006. № 7. С. 4–12.

58. Співак С., Королюк Т., Ковальчук І., Шаюк М. Особливості складання звітності підприємств в умовах цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2024. Том 91. № 6. С. 87-94. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.06.087

59. Співак С. Діджиталізація процесів бухгалтерського обліку. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ssmpbo.pdf> (дата звернення 01.10.2025)

60. Співак С. М. Оцінка та управління ризиками як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/11/2020-4t3-27.pdf> (дата звернення 01.10.2025)

61. Суміленко Л.А., Киян А.В., Вітер С.А., Облік і аналіз розрахунків з оплати праці. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2018. № 18. С. 395-404.

62. Сьомченко В.В., Засипко К.О. Заробітна плата як соціально-економічна категорія. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 1(29). С. 121–127.

63. Тимошенко М.В. Роль податків в процесі формування та виконання державного бюджету України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/66.pdf (дата звернення 01.10.2025)

64. Тищенко О.М. Визначення податкового навантаження на підприємства коксохімічної промисловості. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part2/37.PDF. (дата звернення: 02.11.2025).

65. Ткаченко К. Л. Деякі питання щодо підвищення ефективності виконання аудиторського завдання. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Наукове фахове видання*. 2020. № 3. С. 56–61.
66. Фінансово-кредитний економічний словник / за ред. О. Д. Василика. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 576 с.
67. Черновол О.М., Гай О.М. Методика статистичного аналізу податкових надходжень: теоретичний аспект. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. Вип. 10(43). С. 203-211.
68. Шуляренко С.М., Ковова І.С. Податкове навантаження: підходи до визначення та їх інформаційне забезпечення. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління»*. 2024. Вип. 55. С. 87-96.
69. Щербина Ю. О., Манькута А. І. Податок на додану вартість та його роль у формуванні доходів державного бюджету України. *Modern Economics*. 2017. № 1. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2417> (дата звернення: 02.11.2025).
70. Юр'єва І.А., Березіна Т.В. Аналіз шляхів удосконалення автоматизації обліку заробітної плати на підприємстві. *Вісник НТУ «ХП»*. 2016. № 67. С. 86–93.
71. Юшко С. Роль податкових надходжень у формуванні доходів бюджету. *Світ фінансів*. 2019. № 3. URL: <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1251/1254> (дата звернення: 02.11.2025)
72. Яременко Л. М. Концептуальні засади оплати праці в умовах ринкової економіки. *Економічний вісник університету: зб. наук. пр. Переяслав Хмельницького держ. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди*. 2014. №15/1. С. 187–190.
73. Marx K. *Capital: A Critique of Political Economy. Volume I*. Translated by Ben Fowkes. London: Penguin Classics, 1990. 762 p.

74. Nitti F. *Principles of Finance*. London: Macmillan, 1904. 450 p.
- Smith A. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London: Penguin Classics, 1999. 736 p.